

Krystyna Jelonek-Litewka

ORCID: 0000-0003-4418-9899

Historyk, Kraków

Czas powstania rękopisu *Liber beneficiorum* Jana Długosza na podstawie znaków wodnych¹

Dating the origin of Jan Długosz's *Liber beneficiorum* based on watermarks

SŁOWA KLUCZOWE: Jan Długosz, *Liber beneficiorum*, znaki wodne, katedra, kapituła katedralna, kolegiata, parafia, klasztor

KEY WORDS: Jan Długosz, *Liber beneficiorum*, watermarks, cathedral chapter, committee, collegiate church, parish, monastery

ABSTRAKT: Jan Długosz, krakowski kanonik i kronikarz dziejów Polski, jest także autorem *Liber beneficiorum* – Księgi uposażeń katedry krakowskiej, kolegiat, klasztorów i parafii z terenu diecezji krakowskiej, którą spisywał od 1470 r. aż do śmierci w 1480 r. Jest to źródło powszechnie wykorzystywane przez historyków średniowiecza Polski. Korzystają oni z reguły z drukowanego wydawnictwa *Liber beneficiorum* z lat 1863–1864, opartego nie na czterotomowym oryginale z XV w., przechowywanym w archiwum krakowskiej kapituły katedralnej, lecz na XVII-wiecznych kopiach, także znajdujących się w tym archiwum. Ponieważ wydanie to nie było wolne od błędów, na co zwracali uwagę badacze już od XIX w., potrzebne stało się nowe, krytyczne wydanie *Liber beneficiorum*. Od 1966 r. kilku badaczy, głównie Stanisław Kuraś i Marek Daniel Kowalski, starało się ustalić genezę, źró-

¹ Niniejszy artykuł jest zaktualizowaną wersją referatu, który autorka wygłosiła w auli Collegium Maius UJ w 1980 r. podczas sesji naukowej w 500-lecie śmierci Jana Długosza. Z uwagi na brak papieru (zjawisko niezadkie w czasach komunistycznych) referat został wówczas opublikowany w formie krótkiego komunikatu, bez dołączonych rysunków znaków wodnych i tablic obrazujących rozmieszczenie znaków wodnych w *Liber beneficiorum* – niniejsza publikacja uzupełnia ten brak, Krystyna Jelonek-Litewka, *Czas powstania rękopisu „Liber beneficiorum” Jana Długosza na podstawie znaków wodnych*, [w:] *Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza*, cz. 2, red. Stanisław Gawęda, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1985, t. 702, Prace Historyczne, z. 76, s. 155–161.

dła i strukturę autografu *Liber beneficiorum* oraz datację tego dzieła na podstawie kryteriów wewnętrznych: wydarzeń, osób itp. Autorka niniejszego opracowania dąży natomiast do ustalenia datacji poszczególnych tomów *Liber beneficiorum*, a nawet ich części, na podstawie znaków wodnych figurujących na papierze, na którym został spisany autograf *Liber beneficiorum*. Rozważania te zilustrowała wizerunkami analizowanych znaków wodnych, dodała również tabele, w których figurują składki poszczególnych tomów z występującymi w nich znakami wodnymi z datacją porównawczą z innych źródeł. Prześledziła także metodę sporządzania *Liber beneficiorum*, zwłaszcza części parafialnej, oraz dzieje autografu Księgi uposażeń po śmierci Długosza.

ABSTRACT: Jan Długosz, the Krakow canon and chronicler of Polish events, is also the author of *Liber beneficiorum* – registers of emoluments regarding Krakow’s cathedral, collegiate churches, monasteries and parishes from the Krakow diocese, which he wrote from 1470 until his death in 1480. It is a source that is widely used by historians of medieval Poland. They generally use the printed version of *Liber beneficiorum* from the years 1863–1864, based not on the four-volume original from the 15th century, stored in the archives of the Krakow Cathedral Committee, but on the 17th century copies, also found in the same archives. As this publication contained some mistakes, which researchers drew attention to in the 19th century, a new publication of *Liber beneficiorum* became necessary. From 1966, a few researchers, mainly Stanisław Kuraś and Marek Daniel Kowalski, tried to establish the genesis, source and structure of writing of *Liber beneficiorum* as well as the dating of this work based on internal criteria: events, people etc. The author of this work tries, however, to establish the date of particular volumes of *Liber beneficiorum*, and even their parts, based on watermarks on the paper *Liber beneficiorum* was written on. The author illustrates these with images of the analysed watermarks, as well as tables in which parts of particular volumes appear together with the watermarks in them and dating comparisons with other sources. She also investigates the method of creating *Liber beneficiorum*, especially the parish parts, as well as the events of the register of emoluments after Długosz’s death.

Nie mniejszą chlubę od wielotomowej Historii przynosi naszemu kronikarzowi tzw. Księga uposażeń diecezji krakowskiej, *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*². Księga ta, składająca się z trzech części, zachowała się do naszych czasów w Archiwum Kapituły Krakowskiej na Wawelu

² *Johannis Długosz senioris, canonici Cracoviensis Opera omnia cura Alexandri Przędziecki edita, tomus VII–IX, Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis, tomus I–III, Cracoviae ex typographia Kirchmajeriana MDCCCLIII – MDCCCLIV* (dalej jako *Liber beneficiorum*).

w formie czterech kodeksów oznaczonych według Katalogu ks. Ignacego Polkowskiego sygn. 194–197³. W kolejnych woluminach opisano uposażenie katedry, kolegiat i dóbr innych biskupstw położonych w diecezji krakowskiej, klasztorów oraz kościołów parafialnych. Rękopisy te w dużej części spisane zostały własnoręcznie przez Długosza przy współdziałaniu przynajmniej dwóch pisarzy. Dlatego można je nazwać autografem. Czas opracowania Księgi uposażeń przypada na ostatnie dziesięć lat życia Długosza. Data początkowa, czyli 1470 r., znana jest z własnych słów autora zamieszczonych we wstępie do *Liber beneficiorum*⁴.

Przedstawiając genezę księgi uposażeń, Długosz krytycznie odniósł się do zbyt małej troski biskupów krakowskich i innych dostojników kościelnych w kwestii gromadzenia dokumentacji beneficjów kościelnych z diecezji krakowskiej.

Kierując się zbożnym współczuciem wobec tak godnego litości zaniedbania ja, Jan Długosz Starszy z Czarnocina, kanonik krakowski, niegodny i bez zasług, kiedy swego czasu pełniłem funkcje sekretarza u najczcigodniejszego w Chrystusie ojca, pana Zbigniewa, kardynała i biskupa krakowskiego, w roku 1440 opisałem najprawdziwiej i jak najwierniej, jak mogłem, zamki miasta, wsie, dziesięciny, wszelkie dochody i wszystkie prawa biskupstwa krakowskiego i przedstawiłem je na trwałą pamiątkę dla potomnych w jasnym spisie i rejestrze według kluczy, dzierżaw i powiatów. Powodowany również tym samym współczuciem, kiedy w miarę moich możliwości zapoznawałem z naukami i uczyłem dobrych obyczajów sześciu najślawniejszych synów najjaśniejszego księcia, króla polskiego Kazimierza, mianowicie Władysława, Kazimierza, Alberta, Aleksandra, Zygmunta i Fryderyka, w roku Pańskim 1470 po Narodzeniu Chrystusa i w następnych zacząłem spisywać dochody i wpływy katedry krakowskiej, szczegółowo według godności, prebend i beneficjów związanych z ołtarzami oraz godności wikariuszy, psalterzystów, mansjonarzy i innych. Zamierzam podjąć również taką samą pracę w odniesieniu do innych kolegiat, kościołów klasztornych i parafialnych diecezji krakowskiej, choć jestem teraz zajęty i trzymany w napięciu innymi pracami, a i w latach moich już się posunąłem. Jest jednak rzeczą bardzo trudną oddać tę pracę komukolwiek innemu, co ma silniejsze ramiona i wolny czas. Jeśli miłosierdzie Boże pozwoli mi żyć – a ufam w pociechę tego miłosierdzia – zamierzam uwolnić katedrę i diecezję krakowską od krzywdzącej hańby tak długotrwałego i haniebnego lekceważenia. Zacznę też to dzieło od dekanatu krakowskiego, który w katedrze krakowskiej, wbrew zwykłemu stanowi rzeczy w innych diecezjach, jest dostojniejszą, pierwszą po biskupiej godnością⁵.

³ Ignacy Polkowski, *Katalog rękopisów kapitulnych katedry krakowskiej, część pierwsza, kodexa rękopiśmienne 1–228*, Kraków 1884, s. 1.

⁴ *Liber beneficiorum*, t. 1, s. 123–129.

⁵ *Polska Jana Długosza*, red. Henryk Samsonowicz, Warszawa 1984, s. 44 (przeł. polski Julia Mruk).

Tytuł *Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis*, uwzględniony przez wydawców i powszechnie przyjęty w historiografii, pochodzi od XVII-wiecznych kopistów. Jak wiadomo, Długosz nie ustalił ogólnego tytułu dla swojej pracy, ale każdą z trzech części dzieła nazywał *regestrum*⁶. Do tej nazwy dodawał określenia bliższe, stosownie do zawartego w regestrze opisu uposażeń (*Regestrum ecclesiae cathedralis et collegiatarum*, *Regestrum monasteriorum*), z wyjątkiem rejestru obejmującego kościoły parafialne. Prof. Zofia Kozłowska-Budkowa zaproponowała użycie terminu *Regestrum ecclesiarum parochialium* w tytule mojej pracy magisterskiej, dotyczącej tej właśnie części *Liber beneficiorum*, i to określenie stosuję również w poniższych rozważaniach. Swoje *regestra* pozostawił Długosz w formie luźnych składek, podobnie zresztą jak miało to miejsce z rękopisem *Roczników*⁷.

Wszechstronnie wykorzystywane do dzisiaj dzieło Długosza niestety nie doczekało się reedycji. Wydane przez Aleksandra Przeździeckiego w latach 1863–1864, z okazji 500-lecia Uniwersytetu Jagiellońskiego⁸, zawiera szereg istotnych błędów. Najważniejszym z nich jest przyjęcie za podstawę wydania XVII-wiecznych kopii Jakuba Ptaszyńskiego i Łukasza Groblickiego i nieskolacjonowanie ich z zachowanym oryginałem, mimo zapowiedzi we wstępie ze strony wydawcy Ludwika Łętowskiego, biskupa pomocniczego krakowskiego i dziekana kapituły katedralnej krakowskiej. Ten podstawowy błąd pociągnął za sobą i inne, jak zamieszczenie w tekście bez wyjaśnienia dodatków podługoszowych, wpisanych później do oryginału, zmiana kolejności poszczególnych części dzieła w taki sposób, że opis klasztorów znalazł się w trzecim, a nie drugim tomie wydania, nieodróż-

⁶ *Liber beneficiorum*, t. 1, s. 616; t. 2, s. 21, 26, 27, 212, 262, 272, 296, 305, 376, 379, 456, 498, 535; t. 3, s. 56, 165, 177, 281, 310, 315, 422, 438; por. Stanisław Kuraś, *Regestrum ecclesiae Cracoviensis. Studium nad powstaniem tzw. Liber beneficiorum Jana Długosza*, Warszawa 1966, s. 6; Jerzy Luciński, *Liber beneficiorum Jana Długosza. Uwagi krytyczne*, „Studia Źródłoznawcze” 1968, t. 13, s. 147; Krystyna Jelonek, *W sprawie Liber beneficiorum Jana Długosza*, „Studia Historyczne” 1969, R. 12, z. 3, s. 435; eadem, *O tzw. Liber beneficiorum Długosza po raz trzeci*, „Studia Historyczne” 1971, R. 14, z. 3, s. 432.

⁷ Wanda Semkowicz-Zarembina, *Powstanie i dzieje autografu Annalium Jana Długosza*, Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego PAU, seria II, t. 47 (ogólnego zbioru t. 72), nr 1, Kraków 1952, s. 7.

⁸ Zob. Krystyna Pieradzka, *Związki Długosza z Krakowem*, Biblioteka Krakowska nr 115, Kraków 1975, s. 96.

nienie opisów sporządzonych ręką Długosza od tekstów spisanych przez jego pisarzy, wreszcie zatracenie układu graficznego oryginału⁹. Na wiele wspomnianych tu błędów zwrócili uwagę, wkrótce po ukazaniu się edycji, Heinrich Zeissberg¹⁰ i ks. Ignacy Polkowski¹¹. Bardzo krytycznie ocenił wydanie Raymond-Joseph Loenertz¹², opracowując listę prowincjałów dominikańskich zamieszczoną w jego trzecim tomie. Inni natomiast uczeni¹³, z wyjątkiem Józefa Muczковского¹⁴ i ks. I. Polkowskiego, wnioski swoje na temat *Liber beneficiorum* formułowali na podstawie niedoskonałego wydawnictwa. Dla wszystkich najistotniejsze było ustalenie czasu spisania całej Księgi uposażeń, a także jej poszczególnych części. Intrzygowało ich także, w jaki sposób udało się Długoszowi zebrać tak ogromny materiał zamieszczony w tym dziele.

W mojej pracy magisterskiej starałam się choć w części wyjaśnić te zagadnienia. Udało mi się ustalić, że registr uposażeń kościołów parafialnych powstał jako ostatnia część Księgi uposażeń, po registrach katedry i ko-

⁹ W 1938 r. na polecenie prof. Semkowicza ówczesny asystent seminarium Nauk Pomocniczych Historii UJ Józef Mitkowski zaznaczył wg autografu ustępy spisane ręką Długosza i późniejszych interpretatorów we wszystkich trzech tomach wydania *Liber beneficiorum* (uwaga prof. Z. Kozłowskiej-Budkowej w mojej pracy magisterskiej). Wydanie to z naniesionymi notatkami Mitkowskiego do dziś przechowywane jest w bibliotece Pracowni Nauk Pomocniczych Historii i Źródłoznawstwa. W 1963 r., na prośbę prof. Mariana Plezi, przeniosłam te zaznaczenia do egzemplarza *Liber beneficiorum* w *Słowniku łaciny średniowiecznej*.

¹⁰ Heinrich Zeissberg, *Dziejopisarstwo polskie wieków średnich*, t. 2, Warszawa 1877, s. 116–119.

¹¹ I. Polkowski, *Katalog rękopisów kapitulnych...*, s. 123–129.

¹² Raymond-Joseph Loenertz, *Une ancienne chronique des provinciaux dominicains de Pologne*, *Archiwum Fratrum Praedicatorum* 21, Roma 1951, s. 6, przyp. 2. Por. Jerzy Kłoczowski, *Przyczynek do krytyki Liber Beneficiorum Długosza*, „*Studia Źródłoznawcze*” 1958, t. 2, s. 156.

¹³ Feliks Zieliński, *Liber Beneficiorum Długosza*, Biblioteka Warszawska 4, Warszawa 1871, s. 337–360, Biblioteka Warszawska 4, Warszawa 1872, s. 333–375; H. Zeissberg, *Dziejopisarstwo...*, s. 113–120; Michał Bobrzyński, Stanisław Smolka, *Jan Długosz jego życie i stanowisko w piśmiennictwie*, Kraków 1893, s. 209–211; Franciszek Bujak, *Długosz jako geograf*, [w:] idem, *Studia geograficzno-historyczne*, Kraków 1925, s. 91–105; Stefan Ingot, *Stan i rozmieszczenie uposażenia biskupstwa krakowskiego w połowie XV wieku*, Lwów 1925, s. 3–9.

¹⁴ Józef Muczkowski, *Wiadomość o rękopismach historii Długosza, jego Banderia Prutenorum tudzież Insignia seu clenodia Regni Poloniae*, Kraków 1851, s. 73–78.

legiat oraz klasztorów¹⁵. Wkrótce potem zajęłam się datacją pozostałych części *Liber beneficiorum* na podstawie kryteriów zewnętrznych (składki, papier, ręce pisarzy)¹⁶.

Później, w 1966 r., wzajemną współzależność powstawania trzech części *Liber beneficiorum* (tj. uposażenia katedry i kolegiat, klasztorów oraz parafii) ustalił także S. Kuraś w pracy źródłoznawczej poświęconej w całości Księdze uposażeń¹⁷. Badania swoje oparł na czterech zachowanych rękopisach autografu J. Długosza. Wykorzystał w tym celu daty uwzględnione w samym tekście Długosza i informacje o osobach tam wymienionych. Zebrany materiał porównał z danymi zaczerpniętymi z innych źródeł, zwłaszcza ksiąg sądowych.

Cytowana na początku wypowiedź Długosza z 1470 r. świadczy o tym, że inicjatorem spisania całej Księgi uposażeń był on sam¹⁸. S. Kuraś podkreślił to w swej pracy, przypominając o spisanej przez Długosza w 1440 r. księdze uposażeń biskupa krakowskiego, według niego stanowiącej pierwszą część *Liber beneficiorum*¹⁹.

M. D. Kowalski przypomniał, że Długosz we wstępie do *Liber beneficiorum* sam podał 1470 r. jako rok rozpoczęcia pracy nad tym dziełem, ale już wcześniej zamieścił w metryce kapitulnej zapiski dotyczące domów kapitulnych, będące w znacznej mierze wynikiem jego kwerendy w archiwum kapitulnym i dane tam zapisane przeniósł później do *Liber beneficiorum*. Kowalski odkrył tu ważne źródło w postaci rozporządzeń z lat 1467–1470,

¹⁵ Krystyna Jelonek, „Opis parafii w Liber beneficiorum Jana Długosza, czyli Regestrum ecclesiarum parochialium”, Kraków 1963, praca magisterska napisana pod kierunkiem Zofii Kozłowskiej-Budkowej (maszyn. w posiadaniu autorki).

¹⁶ Wykonanie tej pracy było możliwe dzięki życzliwości śp. księdza kanonika Kazimierza Figlewicza, proboszcza katedry wawelskiej, który wypożyczył dla mnie oryginał *Liber beneficiorum* do czytelni rękopisów Biblioteki Jagiellońskiej.

¹⁷ S. Kuraś, *Regestrum ecclesiae Cracoviensis...*

¹⁸ Tym bardziej że biskup nie mógł mu zlecić spisania dóbr klasztornych. Marek D. Kowalski zwraca uwagę na unikatowość Długoszowego regestrum klasztorne, Marek Daniel Kowalski, *Źródła i wiarygodność informacji w Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis Jana Długosza*, [w:] *Jan Długosz (1415–1480). Życie i dzieła*, red. Lidia Korczak, Marek Daniel Kowalski, Piotr Węcowski, Kraków 2016, s. 112.

¹⁹ S. Kuraś, *Regestrum...*, s. 17. Nie podziela tego poglądu Maria Koczerska, wg której inicjatorem, a może nawet zlecienniodawcą księgi z 1440 r. był sam Zbigniew Oleśnicki, zmierzający do rewindykacji dóbr stołowych biskupa krakowskiego zagarniętych przez szlachtę i kler parafialny, Maria Koczerska, *État et perspectives des recherches sur Jan Długosz*, „Acta Poloniae Historica” 1985, t. 52, s. 207–208.

w których krakowska kapituła katedralna poleciła kanonikom sporządzenie opisów dochodów swych prebend w celu wpisania ich do jednego *re-gestrum*. Zdaniem Kowalskiego inspiratorem tych rozporządzeń mógł być sam Długosz, działający za pośrednictwem brata Jana Długosza Młodsze-go, prokuratora (ekonoma) kapituły²⁰.

Z mojej wiedzy zdobytej przy opracowywaniu części parafialnej Księgi uposażeń wynika, że w tej ostatniej części *Liber beneficiorum* Długosz korzystał z pomocy notariuszy w dużo większym stopniu niż przy poprzednich regestrach, jednakże osobiście sporządził całkiem sporo opisów, uzupełniał też teksty spisane przez notariuszy. Na 38 składek zawartych w obu kodeksach parafialnych tylko na trzech nie ma autografu Długosza. Na ok. 40% zapisanych stron widać pismo Długosza, w tym ponad 20% zostało zapisanych tylko przez niego²¹. Długosz osobiście opisał takie miasteczka i wsie, jak Pińczów, Szydłów, Chmielnik, Rytwiany, Dębno, Staszów, Nawojowa, nie mówiąc już o Szczepanowie, w którym ufundował kościół. Warto przypomnieć, że w wydawnictwie Przeździeckiego obok opisu Szczepanowa zamieszczono faksymile autografu Długosza²². M. D. Kowalski dużą rolę w informowaniu przypisuje proboszczom²³. Podobny wniosek wysnułam w trakcie badań do mojej pracy magisterskiej – od proboszczów mogły pochodzić w opisach parafii wiadomości o bractwach kościelnych, szkołach, zakładach rzemieślniczych, hutach żelaza, obszarach leśnych z barciami, stawach rybnych, przewozach rzecznych itp.²⁴

²⁰ Marek Daniel Kowalski, *Uposażenie krakowskiej kapituły katedralnej w średniowieczu*, Kraków 2000, s. 64–65; idem, *Dzieje autografu katedralno-kolegiackiej części Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis Jana Długosza*, „Studia Źródłoznawcze” 2008, t. 46, s. 83–94; idem, *Źródła i wiarygodność informacji...*, s. 103–125. Por. Marcin Starzyński, *Nomina abbatum monasterii Clarae Tumbae alias Mogiła – przyczynek do krytyki „Liber beneficiorum” Jana Długosza*, „Studia Historyczne” 2004, t. 47, s. 145–154; Józef Dobosz, *Proces fundacyjny i pierwotne uposażenie opactwa cystersów w Jędrzejowie*, [w:] *Cystersi w Polsce. W 850-lecie fundacji opactwa jędrzejowskiego*, red. ks. Daniel Olszewski, Kielce 1990, s. 56–61; Maciej Zdanek, *Rola dokumentu w opisach klasztorów cysterskich w „Liber beneficiorum”*. *Przyчыnek do archiwalnych kwerend Jana Długosza*, [w:] *Klasztory, miasta i zamki w życiu i twórczości Jana Długosza*, red. Jerzy Rajman, Dorota Żurek, Kraków 2016, s. 341–373.

²¹ W tablicy dołączonej do mojej pracy magisterskiej (K. Jelonek, „Opis parafii...”) wymieniałam ręce pisarzy przy każdej karcie rkps Ms 195 i Ms 196.

²² *Liber beneficiorum*, t. 2, wkładka między s. 268 i 269.

²³ M. D. Kowalski, *Źródła i wiarygodność informacji...*, s. 116–117.

²⁴ K. Jelonek, „Opis parafii...”, s. 20 nn.

S. Kuraś w swej pracy zrezygnował z wykorzystania znaków wodnych papieru do ustalenia chronologii pisania poszczególnych części *Liber beneficiorum*, stwierdzając dość ogólnikowo, że w ciągu 10 lat, kiedy powstawała praca Długosza, nie mogły zaistnieć poważniejsze różnice w wyglądzie znaków wodnych²⁵. Głównym zadaniem niniejszego opracowania jest wykazanie, że jednak po dokładnym przebadaniu znaków wodnych papieru, na którym spisano Księgę uposażeń, można również z dużą dokładnością ustalić kolejność czasową spisywania poszczególnych regestrów, a nawet ich części.

Każde *regestrum* Długoszowe zawiera inną liczbę składek, a składki nie są tworzone z takiej samej ilości kart. Poszczególne składki liczą od 4 do 28 kart, czyli od 2 do 14 arkuszy papieru.

Regestrum ecclesiae cathedralis et collegiatarum (rkps Ms 194) obejmuje 15 składek złożonych z kart 5–332, *Regestrum monasteriorum* (rkps Ms 197) liczy 23 składki z kart 1–356; pierwsza część *Regestrum ecclesiarum parochialium* (rkps Ms 195) posiada 26 składek na kartach 2–320; druga część tego *Regestrum* (rkps Ms 196) 12 składek, a kart 168.

Niektóre składki są trudne do odtworzenia ze względu na brak odpowiedniej drugiej części arkusza, np. składki XIII i XIV w kodeksie Ms 194 oraz składki I–IV i IX w rękopisie Ms 195. Widoczne są ślady wycięcia kart. Szerok kart jest podklejonych i doklejonych, np. w kodeksie Ms 194 w składce XI karty 257–260 dotyczące kolegiaty św. Jerzego na Wawelu. Między kartami we wszystkich rękopisach zachowały się wstawione nienumerowane części kart z uzupełnieniami tekstu pochodzące z czasów Długosza.

Znaki wodne występujące na papierze tych czterech regestrów nie zostały dotychczas opracowane. Jedynie ks. I. Polkowski w swoim *Katalogu*, przy omawianiu czterech zachowanych kodeksów *Liber beneficiorum* wspomniał, że najczęściej występującym znakiem wodnym jest „łeb wołu zakończony trójkątem”²⁶, „łeb wołu z wężem”²⁷, „łeb wołu z nożycami”²⁸ i „klucze na krzyż złożone”²⁹.

²⁵ S. Kuraś, *Regestrum...*, s. 20.

²⁶ I. Polkowski, *Katalog rękopisów kapitulnych...*, s. 123.

²⁷ *Ibidem*, s. 127, 128.

²⁸ *Ibidem*, s. 129 (chodzi tu o znak wodny łeb wołu z kluczami między rogami).

²⁹ *Ibidem*, s. 128.

Księga uposażeń Długosza spisana jest na papierze importowanym pochodzenia włoskiego³⁰. Papier o znakach wodnych identycznych lub zbliżonych do występujących w Księdze uposażeń był używany w Krakowie w latach 70. i 80. XV w. w kancelariach: biskupiej, kapitulnej, sądów grodzkich i ziemskich, a także w kancelariach miejskich. W oparciu o daty wpisów na tym papierze w księgach urzędowych i na podstawie wydawnictw znaków wodnych można datować papier używany przez Długosza przy pisaniu *Liber beneficiorum*. Datacja znaków wodnych pozwala ustalić dość dokładnie lata powstania poszczególnych części Księgi uposażeń. 38 znaki wodne występujące w czterech woluminach autografu *Liber beneficiorum* należy podzielić zasadniczo na dwie grupy, biorąc pod uwagę główny motyw znaku: 1) głowa wołu z oczyma bez nozdrzy, 2) klucze. Różnorodność znaków z wyobrażeniem głowy wołu pozwala dodatkowo wyodrębnić w ramach tej grupy 11 typów znaków wodnych. W ramach tych typów występuje szereg różniących się wielkością i kształtem rodzajów znaków wodnych, a w ramach rodzajów jeszcze pewne odmiany.

Wymienione typy znaków wodnych można opisać w następujący sposób:

1. głowa wołu z pojedynczym prętem między rogami zakończonym sześciolistną rozetą (znak A)³¹;
2. głowa wołu z wężykiem na pojedynczym pręcie między rogami zakończonym:
 - a) pięciolistną rozetą w dwu odmianach (znak B³² i B1³³),

³⁰ Gerhard Piccard, *Die Ochsenkopfwasserzeichen*, Findbuch II, 1, Stuttgart 1966, s. 33–35. Publikacja jest dostępna online jako baza danych: www.piccard-online.de i ze względu na doskonałą jakość prezentowanych znaków wodnych służy jako odnośnik w przypisach (dalej Baza Piccard).

³¹ Znak wodny A datowany na 1470 r. wg Baza Piccard nr 64825 (odczyt: 6.08.2022).

³² Znak wodny B datowany na lata 1471–1472 wg ANK, Księgi grodzkie krakowskie, sygn. 29/5/20 (Castr. Crac. 19), s. 521, 527, 551, 583; 1472 r. wg AKKK, Acta actorum capituli cathedralis ecclesiae Cracoviensis, t. II, k. 68; lata 1472–1474 wg Baza Piccard nr 66543 (odczyt: 6.08.2022).

³³ Znak wodny B1 datowany na 1471 r. wg ANK, Księgi grodzkie krakowskie, sygn. 29/5/20 (Castr. Crac. 19), s. 515, 575, 603, 609; wg ANK, Księgi ziemskie krakowskie, sygn. 29/1/630 (Terr. Crac. 152), s. 259; lata 1472–1473 wg AKKK, Acta actorum capituli cathedralis ecclesiae Cracoviensis, t. II, k. 69, 72, 74, 75; lata 1472–1474 wg Baza Piccard nr 66544 (odczyt: 6.08.2022).

- b) siedmiolistną rozetą w dwu rodzajach i dwu odmianach (znak C³⁴, D³⁵ i D1³⁶);
3. głowa wołu z pojedynczym prętem między rogami zakończonym siedmiolistną rozetą i prętem wychodzącym z pyska w dwóch miejscach przeciętych kreskami, zakończonym
- a) strzałką w dwu odmianach (znak E³⁷ i E1³⁸),
- b) trójkątem (znak F³⁹);
4. głowa wołu z pojedynczym prętem między rogami zakończonym pięciolistną rozetą i prętem wychodzącym z pyska w dwóch miejscach przeciętych kreskami, zakończonym ozdobnym trójkątem, w dwu rodzajach, w pięciu odmianach (znak G⁴⁰, G1⁴¹, H⁴², H1⁴³ i H2⁴⁴);

³⁴ Znak wodny C datowany na 1472 r. wg Baza Piccard nr 66519 (odczyt: 6.08.2022).

³⁵ Znak wodny D datowany na lata 1471–1472 wg AKKK, Acta episcopalia 3, k. 60, 61, 67, 69.

³⁶ Znak wodny D1 datowany na lata 1471–1472 wg AKKK, Acta episcopalia 3, k. 64; 1473 r. wg ANK, Księgi ziemskie krakowskie, sygn. 29/1/24 (Terr. Crac. 18), s. 151.

³⁷ Znak wodny E datowany na 1469 r. wg ANK, Księgi ziemskie krakowskie, sygn. 29/1/326 (Terr. Crac. 260), s. 293; 1470 r. wg Baza Piccard nr 66002 (odczyt: 6.08.2022); 1471 r. wg ANK, Księgi grodzkie krakowskie, sygn. 29/5/20 (Castr. Crac. 19), s. 103, 153, 159, 185, 187, 227, 237.

³⁸ Znak wodny E1 datowany na 1470 r. wg AKKK, Acta officialia 12, s. 1085, 1089; lata 1470–1471 wg ANK, Księgi grodzkie krakowskie, sygn. 29/5/20 (Castr. Crac. 19), s. 105.

³⁹ Znak wodny F datowany na 1471 r. wg Baza Piccard nr 66018 (odczyt: 6.08.2022).

⁴⁰ Znak wodny G datowany na 1474 r. wg Baza Piccard nr 66279 (odczyt: 6.08.2022).

⁴¹ Znak wodny G1 datowany na 1473 r. wg Baza Piccard nr 66274 (odczyt: 6.08.2022).

⁴² Znak wodny H datowany na 1479 r. wg ANK, Księgi grodzkie krakowskie, sygn. 29/5/21 (Castr. Crac. 20), s. 1005, 1007, 1089, 1095.

⁴³ Znak wodny H1 datowany na 1476 r. wg ANK, Zbiór Dzieduszyckich, sygn. 29/677/209, s. 209–210 (list Jana Długosza z 15 grudnia 1478); 1477 r. wg Baza Piccard nr 66115 (odczyt: 6.08.2022); lata 1479–1480 wg AKKK, Acta episcopalia 3, k. 159.

⁴⁴ Znak wodny H2 datowany na 1476 r. wg Baza Piccard nr 66118 (odczyt: 6.08.2022); 1478 r. wg AKKK, Acta officialia 2, k. 717, 739; 1479 r. wg ANK, Księgi grodzkie krakowskie, sygn. 29/5/22 (Castr. Crac. 21), s. 15, 19; lata 1478–1480 wg ANK, Varia civitatis et villae – zbiór szczątków zespołów, sygn. 29/121/160 (Księga ławnicza m. Proszowic), s. 157, 161, 211, 213, 225. Por. Karol Nabiałek, *Księgi miejskie Proszowic z XV–XVIII w. Studium Kodykologiczne*, „Archeion” 2019, R. 102, s. 302, p. 9.

5. głowa wołu z koroną na pojedynczym pręcie między rogami zakończonym pięciolistną rozetą, w dwu odmianach (znak I⁴⁵ oraz II⁴⁶);
6. głowa wołu z koroną na podwójnym pręcie między rogami zakończonym siedmiolistną rozetą (znak J⁴⁷);
7. głowa wołu z podwójnym prętem między rogami zakończonym sześciolistną rozetą (znak K⁴⁸);
8. głowa wołu z podwójnym prętem między rogami zakończonym czterolistną rozetą i z trzylistną rozetą wychodzącą z pyska na podwójnym pręcie, w dwu odmianach (znak: L i L1⁴⁹);
9. głowa wołu z krzyżem na podwójnym pręcie między rogami zakończonym gwiazdą, w dwu odmianach (znak M⁵⁰ i M1⁵¹);
10. głowa wołu z węzłem okręconym na podwójnym pręcie między rogami zakończonym krzyżem, w pięciu rodzajach w zależności od kształtu

⁴⁵ Znak wodny I datowany na lata 1476–1477 wg AKKK, *Acta officialia* 2, k. 465, 473, 481, 491; 1477 r. wg ANK, *Księgi grodzkie krakowskie*, sygn. 29/5/21 (Castr. Crac. 20), s. 551, 623; lata 1477–1478 wg AKKK, *Acta episcopalia* 3, k. 126.

⁴⁶ Znak wodny II datowany na 1476 r. wg ANK, *Księgi ziemskie krakowskie*, sygn. 29/1/24 (Terr. Crac. 18), s. 308a; lata 1476–1477 wg AKKK, *Acta officialia* 2, k. 469, 489; 1477 r. wg ANK, *Księgi grodzkie krakowskie*, sygn. 29/5/21 (Castr. Crac. 20), s. 541, 543, 557, 567, 579; lata 1477–1478 wg AKKK, *Acta episcopalia* 3, k. 125.

⁴⁷ Znak wodny J datowany na lata 1469–1482 wg Charles-Moïse Briquet, *Les Filigranes dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*, t. 4, Paris–Genève 1907. Publikacja jest dostępna online jako baza danych: www.briquet-online.at i ze względu na doskonałą jakość prezentowanych znaków wodnych służy jako odnośnik w przypisach (dalej Baza Briquet) nr 14574.

⁴⁸ Znak wodny K datowany na 1475 r. wg ANK, *Księgi grodzkie krakowskie*, sygn. 29/5/21 (Castr. Crac. 20), s. 69, 83, 87; 1476 r. wg Baza Briquet nr 14802 (odczyt: 6.08.2022).

⁴⁹ Znaki wodne L i L1 datowane na 1470 r. wg Baza Piccard nr 70251 (odczyt: 6.08.2022); lata 1470–1471 wg Baza Briquet nr 14833 (odczyt: 6.08.2022).

⁵⁰ Znak wodny M datowany na 1473 r. wg ANK, *Księgi ziemskie krakowskie*, sygn. 29/1/24 (Terr. Crac. 18), s. 155; 1474 r. wg ANK, *Księgi grodzkie krakowskie*, sygn. 29/5/20 (Castr. Crac. 19), s. 901, 907, 945; 1475 r. wg Baza Piccard nr 68852 (odczyt: 6.08.2022); 1476 r. wg ANK, *Jurydyka Garbary*, sygn. 29/40/32 (Jur. IV-32), s. 239.

⁵¹ Znak wodny M1 datowany na 1473 r. wg Baza Piccard nr 68758 (odczyt: 6.08.2022); 1474 r. wg ANK, *Księgi grodzkie krakowskie*, sygn. 29/5/20 (Castr. Crac. 19), s. 913, 941.

głowy wołu i węża oraz w dziesięciu odmianach (znaki N⁵², N1⁵³, O⁵⁴, P⁵⁵, P1⁵⁶, P2⁵⁷, R⁵⁸, R1⁵⁹, S⁶⁰, S1⁶¹);

11. głowa wołu z umieszczonymi między rogami dwoma kluczami złożonymi na krzyż, połączonymi ze sobą pojedynczym łukiem, w środku tworzącym pętlę, zakończonym krzyżem na podwójnym pręcie, w dwu odmianach (znak T i T1⁶²).

⁵² Znak wodny N datowany na 1481 r. wg ANK, *Varia civitatis et villae* – zbiór szczątków zespołów, sygn. 29/121/160 (Księga ławnicza m. Proszowic), s. 251. Por. K. Nabiałek, *Księgi miejskie Proszowic...*, s. 302, p. 13.

⁵³ Znak wodny N1 datowany na 1479 r. wg ANK, *Księgi ziemskie krakowskie*, sygn. 29/1/327 (Terr. Crac. 262), s. 79, 83; 1480 r. wg ANK, *Księgi ziemskie krakowskie*, sygn. 29/1/24 (Terr. Crac. 18), s. 390, 397. Por. W. Semkowicz-Zarembina, *Powstanie i dzieje...*, znak XIa, tabl. XIV oraz s. 10.

⁵⁴ Znak wodny O datowany na 1486 r. wg Baza Piccard nr 70953 (odczyt: 6.08.2022); Franciszek Piekosiński, *Wybór znaków wodnych z XV stulecia*, dodatek do czasopisma „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne” 1896, z. 1, nr 1093.

⁵⁵ Znak wodny P datowany na lata 1480–1482 wg Baza Piccard nr 71162, 71163 (odczyt: 6.08.2022).

⁵⁶ Znak wodny P1 datowany na 1481 r. wg AKKK, *Acta episcopalia* 3, k. 192, 198; F. Piekosiński, *Wybór znaków...*, nr 1091; ANK, *Varia civitatis et villae* – zbiór szczątków zespołów, sygn. 29/121/160 (Księga ławnicza m. Proszowic), s. 245, 253. Por. K. Nabiałek, *Księgi miejskie Proszowic...*, s. 302, p. 12.

⁵⁷ Znak wodny P2 datowany na 1482 r. wg AKKK, *Acta actorum capituli cathedralis ecclesiae Cracoviensis*, t. II, k. 168.

⁵⁸ Znak wodny R datowany na 1481 r. wg ANK, *Varia civitatis et villae* – zbiór szczątków zespołów, sygn. 29/121/160 (Księga ławnicza m. Proszowic), s. 239. Por. K. Nabiałek, *Księgi miejskie Proszowic...*, s. 302, p. 12.

⁵⁹ Znak wodny R1 datowany na 1481 r. wg AKKK, *Acta actorum capituli cathedralis ecclesiae Cracoviensis*, t. II, k. 163, 165, 166, 167.

⁶⁰ Znak wodny S datowany na 1479 r. wg Baza Piccard nr 71166 (odczyt: 6.08.2022).

⁶¹ Znak wodny S1 datowany na 1478 r. wg Baza Piccard nr 70900 (odczyt: 6.08.2022).

⁶² Znaki wodne T i T1 datowane na lata po 1474 r. jedynie na podstawie tekstu *Liber beneficiorum* z braku występowania znaków wodnych w innych źródłach i wydawnictwach.

Druga grupa znaków wodnych wyobraża klucze na krzyż o wyglądzie takim samym jak przy znakach T i T1. Znak ten występuje w dwu rodzajach i czterech odmianach (U, U1⁶³, W⁶⁴ i W1⁶⁵).

Wygląd tych wszystkich znaków wodnych obrazują przerysy zamieszczone w niniejszym opracowaniu, a ich rozmieszczenie w autografie wskazują załączone tabele.

Daty spisania *Liber beneficiorum* zamykają się w latach 1470–1480. Analiza dołączonych tabel ze znakami wodnymi potwierdza czasokres opracowania poszczególnych rejestrów Księgi uposażeń:

1. *Regestrum cathedralis et ecclesiarum collegiatarum* (rkps Ms 194) znaki wodne datują na lata 1470–1474, z tym jednak, że ostatnie składki opisu uposażenia kolegiat, obejmujące uposażenie kolegiaty tarnowskiej i dóbr innych biskupstw w diecezji krakowskiej, wykraczają poza te ramy chronologiczne, sięgając aż po 1476 r.;

2. *Regestrum monasteriorum* (rkps Ms 197) na lata 1473–1480;

3. *Regestrum ecclesiarum parochialium* (rkps Ms 195 i Ms 196) na lata 1476–1480.

Kolejność tę potwierdzają jeszcze mocniej znaki wspólne dla poszczególnych rejestrów i znaki specyficzne dla niektórych ich części. W rękopisie Ms 194 (uposażenie katedry i kolegiat) znaki D, E i L z odmiankami występują tylko w rejestrze katedry, a znaki A, C, F, G, U z odmiankami tylko w rejestrze kolegiat. W rękopisie Ms 194 (uposażenie katedry i kolegiat) i w rękopisie Ms 197 (uposażenie klasztorów) występują wspólne znaki wodne typu B, M i T z odmiankami. Wskazuje to na fakt spisania uposażenia klasztorów bezpośrednio po spisaniu uposażenia katedry i kolegiat. Znak B z odmianką, wcześniejszy od znaków M i T z odmiankami,

⁶³ Znaki wodne U i U1 datowane na ok. 1474 r. wg AKKK, *Acta actorum capituli cathedralis ecclesiae Cracoviensis*, t. II, s. 94, 95 (trochę wyższy, linie sita pokrywają się). Por. W. Semkowicz-Zarembina, *Powstanie i dzieje...*, znak wodny nr IIa i IIb, tabl. II oraz s. 12.

⁶⁴ Znak wodny W datowany na 1476 r. wg AKKK, *Acta officialia* 3, k. 125, 134; 1478 r. wg ANK, *Księgi ziemskie krakowskie*, sygn. 29/1/24 (Terr. Crac. 18), s. 349; lata 1478–1479 wg ANK, *Księgi grodzkie krakowskie*, sygn. 29/5/21 (Castr. Crac. 20), s. 775, 891, 943, 1009; 1479 r. wg AKKK, *Acta episcopalia* 3, k. 144.

⁶⁵ Znak wodny W1 datowany na 1476 r. wg AKKK, *Acta officialia* 3, k. 135; 1478 r. wg ANK, *Księgi ziemskie krakowskie*, sygn. 29/1/24 (Terr. Crac. 18), s. 343, 351; lata 1478–1479 wg AKKK, *Acta episcopalia* 3, k. 138, 141. Por. W. Semkowicz-Zarembina, *Powstanie i dzieje...*, znak wodny nr II c, tabl. III, oraz s. 12.

występuje w całym rękopisie Ms 194 i tylko w składce II rękopisu Ms 197 (uposażenie klasztorów duchaków). Znak M z odmianką występuje tylko w tej części rękopisu Ms 194, która zawiera opisy uposażenia kolegiat i tylko w składce XIV rękopisu Ms 197 (uposażenie klasztoru brygidek w Lublinie). Znak T z odmianką, występujący w rejestrze kolegiat tylko w składce XIII, dominuje w rejestrach klasztorów. W dużej części opisów uposażeń klasztorów występuje również znak H z dwiema odmiankami, który spotykamy też w składce I rękopisu Ms 196 (uposażenia parafii archidiaconatu sandomierskiego) obok znaku I. W składce II rękopisu Ms 196, również obejmującej archidiaconat sandomierski, spotykamy wyłącznie znak I z odmianką, natomiast w składkach III–V, zawierających opisy parafii prepozytury wiślickiej, występuje tylko znak W z odmianką. Rejestry uposażeń innych parafii zawierają znaki wodne typów N, P, R i S z odmiankami (rękopis Ms 195 i rękopis Ms 196 składki VI–XII), późniejsze od znaków H, I oraz W z odmiankami. Wskazuje to na wcześniejszy od innych parafii czas powstania opisów parafii archidiaconatu sandomierskiego i prepozytury wiślickiej⁶⁶.

Uwzględniając wszystkie te momenty, w następujący sposób można przedstawić względną chronologię powstania poszczególnych rejestrów lub niektórych ich części:

1. uposażenie katedry krakowskiej (rękopis Ms 194, składki I–IV),
2. uposażenia kolegiat i obcych biskupstw (rękopis Ms 194, składki V–XIV),
3. uposażenia klasztorów duchaków i brygidek (rękopis Ms 197, składki II i XIV),
4. uposażenia pozostałych klasztorów (rękopis Ms 197, składki I, III–XIII, XV–XXIII),
5. uposażenia parafii archidiaconatu sandomierskiego i prepozytury wiślickiej (rękopis Ms 196, składki I–V),
6. uposażenia parafii archidiaconatu krakowskiego, dekanatów: czarno-cińskiego, słaboszowskiego, dobczyckiego, kazimierskiego, sławkowskie-

⁶⁶ Poza wymienionymi znakami w rkps Ms 194 w składce II, w rejestrze katedry występuje także pojedynczo znak O datowany na 1486 r., figurujący na arkuszu z kartami 46 i 47 wstawionym w środek składki. Na tych kartach znajduje się uzupełnienie informacji zawartej na karcie 45 wykonane ręką pisarza z końca XV w. W rkps Ms 197 w składce XVI (regestr klarysek ze Starego Sącza) na karcie wstawionej między karty 245 i 246 występuje pojedynczo znak K datowany na lata 1475–1476, a w składce XVIII (regestr cystersów z Koprzywnicy) na karcie 264 występuje pojedynczo znak J datowany na lata 1469–1482.

go, lelowskiego, oświęcimskiego; archidiakonatu sądeckiego, dekanatów: bieckiego, dębickiego, sądeckiego, tarnowskiego (rękopis nr 195, cały); prepozytury kieleckiej, archidiakonatu zawichojskiego, dekanatu radomskiego i archidiakonatu lubelskiego (rękopis Ms 196, składki VI–XII).

Warto wspomnieć, że znaki wodne typu U i U1, pojawiające się w rejestrze kolegiat, oraz znaki wodne typu W i W1, występujące przy opisach parafii prepozytury wiślickiej, spotykamy także w *Historii* Jana Długosza, w księdze szóstej (składka XX) i w księdze dziewiątej (składki XXXII i XXXIII) na kartach dołączonych najpóźniej do *Roczników*.

Prace nad wszystkimi rejestrami *Liber beneficiorum* Długosz prowadził aż do śmierci w 1480 r., opracowując własne opisy i uzupełniając teksty sporządzone przez notariuszy.

Rękopisy *Liber beneficiorum* oprawiono po raz pierwszy najprawdopodobniej w pierwszej ćwierci w XVI w. Przeoprawiano je potem kilka razy, o czym świadczą karty papieru włączone do nich jako ante folia i post folia, karty dodane w środek bloku książkowego lub dołączone w formie całych składek na końcu woluminów. Na kartach tych w XVI–XVIII w. zamieszczano spisy miejscowości występujących w poszczególnych rękopisach, wpisywano kopie dokumentów lub pozostawiano karty niezapisane. O wieku papieru tych późniejszych dodatków informują znaki wodne, które pozwalają na przybliżone określenie czasu przeoprawiania omawianych rękopisów.

Autograf *Regestrum ecclesiae cathedralis et collegiatarum* (kodeks Ms 194)⁶⁷, jak stwierdził M. D. Kowalski, po śmierci Długosza pozostał w chaotycznym układzie, o czym świadczy nielogiczna kolejność zapisów w pergaminowej kopii tego rękopisu z końca XV w.⁶⁸, będąca odzwierciedleniem bezładnego ułożenia składek w oprawionym oryginale⁶⁹. Przypuszczam, że ten chaotyczny układ autografu *Regestrum ecclesiae cathedralis et collegiatarum* został poprawiony przy okazji sporządzenia kopii tego tomu *Liber beneficiorum* przez ks. Jakuba Ptaszyńskiego z początkiem XVII w.⁷⁰ zgodnie z zamierzeniami Długosza⁷¹, a w każdym razie nie później niż przy

⁶⁷ AKKK, rkps Ms 194.

⁶⁸ AKKK, rkps Ms 198.

⁶⁹ M. D. Kowalski, *Dzieje autografu...*, s. 88–92.

⁷⁰ AKKK, rkps Ms 199.

⁷¹ *Liber beneficiorum*, t. 1, s. 2 (wstęp Jana Długosza).

kolejnym opracowaniu tej księgi w XVIII w.⁷² Ks. I. Polkowski, dyrektor archiwum kapitulnego, w *Katalogu rękopisów kapitulnych katedry krakowskiej* z 1884 r. stwierdził, że zastał rękopis *Regestrum ecclesiae cathedralis et collegiatarum* (Ms 194) z mylnie poprzekładanymi przez nieświadomość intrologatora z XVIII w. czterema „zeszytami”, „które teraz w swe miejsca wszyte są”⁷³. Obecnie w autografie tego *Regestrum* kolejność niektórych kolegiat krakowskich jest inna niż w kopii Ptaszyńskiego i drukowanym *Liber beneficiorum*. Czy ta zmiana kolejności nastąpiła z polecenia Polkowskiego przy okazji owego „wszycia 4 zeszytów”, trudno dziś powiedzieć⁷⁴.

W kodeksie Ms 194 (*Regestrum ecclesiae cathedralis et collegiatarum*) obecnie na początku i na końcu bloku książkowego umieszczone są wyklejki bez znaku wodnego, ale z sitem identycznym jak na wyklejkach z XVIII-wiecznym znakiem wodnym z jeleniem (znak 5)⁷⁵ w kodeksie Ms 195 (*Regestrum ecclesiarum parochialium*). Potem cztery karty pergaminowe, a na nich *Responsiones praelatorum Crac. Dioecesis*. Na końcu karta 333 doklejona do 332, a na niej verso ręką z 1521 r. wpisane pieniądze i miary. Wyklejki w kodeksie świadczą o jego opracowaniu w XVIII w.⁷⁶

W kodeksie Ms 197 (*Regestrum monasteriorum*)⁷⁷ Długosz zamierzał opisać 62 klasztory w kolejności zakonów, począwszy od benedyktynów i cystersów. Z tych klasztorów, wymienionych przez niego we wstępie do *Liber beneficiorum*⁷⁸, nie opracowano pięciu, za to znalazły się dwa inne. Kolejność opisów zakonów żebrzących Długosz sam zmienił w stosunku do własnych zamierzeń. Natomiast poszczególne składki, z których każda

⁷² Inaczej uważa Marek Daniel Kowalski, zdaniem którego należyte usystematyzowanie tego rejestrum w kopii Ptaszyńskiego z XVII w. było tylko wirtualną realizacją porządku zgodnego z zamysłem Długosza, natomiast autograf pozostawał nadal nieuporządkowany, o czym mają świadczyć zamieszczone w nim odsyłacze z XVII w. ułatwiające komunikację między rozproszonymi zapisami w tej księdze, M.D. Kowalski, *Dzieje autografu...*, s. 92–93.

⁷³ I. Polkowski, *Katalog rękopisów kapitulnych...*, s. 126.

⁷⁴ Por. M. D. Kowalski, *Dzieje autografu...*, s. 94.

⁷⁵ Włodzimierz Budka taki znak, spotykany w Hradcu w okręgu opawskim, datował na drugą połowę XVIII w.

⁷⁶ Por. I. Polkowski, *Katalog rękopisów kapitulnych...*, s. 126.

⁷⁷ AKKK, rkps Ms 197.

⁷⁸ *Liber beneficiorum*, t. 1, s. 4–5.

obejmowała jeden zakon, zostały po śmierci Długosza ułożone w innym porządku, niż on planował⁷⁹.

Regestrum monasteriorum zapewne opraviono po śmierci Długosza. Najstarsze jednak zachowane ślady opravienia pochodzą z XVII w. Na początku rękopisu dodano wtedy 18 kart z kartą ze znakiem wodnym Bonarowa z lilią w okręgu z koroną (znak 3) oraz znakami z tarczą z wołem i przyimą kamieni pod koroną i z literami W oraz I po obu stronach korony (znaki 4 i 4a)⁸⁰. W tym trzy karty nieliczbowane, z których pierwsza stanowi wyklejkę ze znakiem 4a, potem 15 kart ze współczesną foliacją cyframi rzymskimi. Od karty I do VIII *Descriptio parochiarum in hoc libro* z XVII w. Na karcie XIV bez znaku wodnego figuruje spis klasztorów sporządzony w XVIII w. Na 19 kartach końcowych, w tym 10 nieliczbowanych, figurują znaki wodne 4 i 4a. Wszystkie wymienione znaki wodne datowane są na XVII w.

Rozpoczynając pracę nad *Liber beneficiorum*, Długosz przewidywał sporządzenie opisów dwóch tysięcy i więcej parafii⁸¹. Praca nad rejestrem parafii nie została skończona i po śmierci J. Długosza pozostała w formie luźnych składek i arkuszy, rychło ujętych w dwa oprawne kodeksy. Część opisów parafii włączonych do kodeksu Ms 195 ujęto tylko pod nazwami archidiakonatów krakowskiego i sądeckiego, a część pod nazwami właściwych dekanatów wchodzących w skład obu powyższych archidiakonatów. Opisy parafii ujęte w kodeksie Ms 196 figurują pod nazwami archidiakonatów: sandomierskiego, zawichojskiego i lubelskiego, prepozytur wiślickiej i kieleckiej oraz dekanatu radomskiego. Taka struktura najwyraźniej była zamierzona. W kodeksie Ms 195 przy rozpoczęciu opisów parafii dekanatu dębickiego⁸² notariusz pominął opis parafii Dębica, zaznaczając, że opis taki zamieścił już wcześniej w dziale archidiakonatu sądeckiego⁸³. W kodeksie Ms 196 przy rozpoczęciu opisów archidiakonatu zawichojskiego pisarz zapowiedział opisanie drewnianego kościoła św. Maurycego w Zawichoście⁸⁴ przy opisie położonej za Wisłą parafii Borów, do której ów kościół należał⁸⁵.

⁷⁹ K. Jelonek, *W sprawie Liber beneficiorum...*, s. 438.

⁸⁰ Włodzimierz Budka takie znaki datował na 1614 r. lub później.

⁸¹ *Liber beneficiorum*, s. 3 (wstęp Jana Długosza).

⁸² AKKK, rkps Ms 195, k. 282 recto.

⁸³ Ibidem, k. 216 recto.

⁸⁴ AKKK, rkps Ms 196, k. 97 recto.

⁸⁵ Ibidem, k. 109 recto.

W kodeksie Ms 195 opisy parafii Dobrzechów⁸⁶ i Warzyce⁸⁷ o bardzo podobnej treści powtarzają się pod nazwami archidiakonatów i właściwych dekanatów. Analogicznie postąpiono z dwoma opisami parafii Moszczenica Niżna w archidiakonacie sądeckim, jednak tu w jednym miejscu opisano parafię wraz z podległą wsią Moszczenica Wyżna⁸⁸, a w drugim wieś tę pominięto⁸⁹. Natomiast opis parafii Drochlin z dekanatu lełowskiego wraz z podległymi wsiami umieszczony został wśród opisów parafii dekanatu pałecznickiego⁹⁰, a podobny opis, bez podległych wsi zamieszczono wśród opisów parafii właściwego dekanatu lełowskiego na niewielkim wolnym końcu strony pozostawionym po wpisaniu obszernych danych parafii Dzierzgow⁹¹. Trochę podobnie postąpiono z opisem parafii Jurków w dekanacie tarnowskim. Opis tej parafii miał się znaleźć wśród opisów parafii archidiakonatu sądeckiego. Tymczasem w przewidzianym miejscu pozostał tylko nagłówek z nazwą parafii⁹², natomiast opis parafii Jurków umieszczono na końcu skłładki VIII obejmującej dekanat dobczycki w archidiakonacie krakowskim, na odwrotnej stronie karty z opisem parafii Pogwizdów⁹³ i na wspólnym arkuszu z opisem parafii Wieliczka⁹⁴, pierwszym w skłładce VIII. Być może przypadek sprawił, że w opracowanym kodeksie za opisem parafii Jurków bezpośrednio następują opisy innych parafii z dekanatu tarnowskiego, ale już w kolejnej, wymieszanej skłładce IX. Inaczej nieco było w kodeksie Ms 196, w którym zdublowane opisy wsi różniły się znacznie i spisywane były inną ręką. W dziale prepozytury wiślickiej dwukrotnie opisano w odmienny sposób parafię Działoszyce⁹⁵. Więcej takich przypadków wiązało się ze zmianą przynależności danej parafii do prowincji kościelnej. Parafia Kazimierza Mała, opisana najpierw w ramach prepozytury wiślickiej w kodeksie Ms 196⁹⁶, po przeniesieniu do dekanatu Kazimierza Wielka została

⁸⁶ AKKK, rkps Ms 195, k. 217 recto i 284 recto.

⁸⁷ Ibidem, k. 104 verso i 194 verso.

⁸⁸ Ibidem, k. 182 verso.

⁸⁹ Ibidem, k. 202 verso.

⁹⁰ Ibidem, k. 78 recto.

⁹¹ Ibidem, k. 160 verso.

⁹² Ibidem, k. 227 recto.

⁹³ Ibidem, k. 98 recto.

⁹⁴ Ibidem, k. 79 recto.

⁹⁵ AKKK, rkps Ms 196, k. 44 recto i 68 verso.

⁹⁶ Ibidem, k. 48 verso.

opisana bardzo odmiennie w kodeksie Ms 195⁹⁷. Więcej podobnych przypadków było na granicy archidiakonatów zawichojskiego i lubelskiego, który się powiększał kosztem zawichojskiego⁹⁸: parafie Batorz⁹⁹, Piotrawin¹⁰⁰, Goraj¹⁰¹ i Potok¹⁰² zostały w kodeksie Ms 196 opisane dwukrotnie, w ramach obu tych archidiakonatów, z odmienną treścią. W przypadku dwóch ostatnich parafii w ramach archidiakonatu lubelskiego zamieszczono tylko niewypełnione formularze na końcu kodeksu Ms 196, a obok nich niewypełnione formularze kilku innych parafii z archidiakonatu lubelskiego. W obu kodeksach parafialnych takich przypadków było więcej. Pisarze pozostawiali puste karty do wypełnienia, na poszczególnych kartach zamieszczali tylko nazwy parafii, a czasem pod nimi niewypełnione formularze. Kilkakrotnie występują po dwa razy te same parafie, raz z opisem, a raz tylko z nagłówkiem z nazwą parafii; niekiedy dwukrotnie zamieszczono tylko nagłówki.

Regestrum ecclesiarum parochialium nie zostało opracowane za życia Długosza, lecz dopiero, w formie dwóch kodeksów (Ms 195 i Ms 196), z początkiem XVI w., a później przeopracowane w XVII i XVIII w. Kodeks Ms 195 po raz pierwszy opracowano w początkach XVI w. Prócz oprawy¹⁰³ wskazuje na to karta, obecnie trzecia w kolejności, ze znakiem wodnym z kulą z krzyżem z pierwszej połowy XVI w. (znak 1)¹⁰⁴, a na niej niepełny alfabetyczny spis parafii z foliacją cyframi rzymskimi z XVI w., aktualną do dziś. Karta druga z kolei obejmuje niepełny spis miejscowości, najpewniej z XVII w., niekiedy oznaczonych cyframi arabskimi niewiadomego zastosowania. Na końcu kodeksu znajdują się cztery karty, w tym dwie ze znakiem wodnym 4a, a na nich alfabetyczny spis parafii z XVII w., z cyframi arabskimi odpowiadającymi kartom foliowanym cyframi rzymskimi. Świadczyć to może o kolejnym przeopracowaniu rękopisu, być może w cza-

⁹⁷ AKKK, rkps Ms 195, k. 108 recto.

⁹⁸ Por. *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 6, red. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski, Warszawa 1885, s. 56.

⁹⁹ AKKK, rkps Ms 196, k. 104 verso i 166 verso.

¹⁰⁰ Ibidem, k. 115 recto i 150 verso.

¹⁰¹ Ibidem, k. 106 verso i 165 recto.

¹⁰² Ibidem, k. 107 recto i 163 recto.

¹⁰³ O opracowaniach kodeksów Ms 194–197 zob. dalej.

¹⁰⁴ Por. podobne znaki z lat 1507–1542: Baza Briquet nr 3059, 3062, 3066, 3067, 3072–3075 (odczyt: 6.08.2022).

sach Ptaszyńskiego. W XVIII w. po raz kolejny przeoprawiono kodeks, o czym świadczą wyklejki ze wspomnianym XVIII-wiecznym znakiem wodnym z jeleniem (znak 5) – jedna na początku i dwie na końcu tomu.

W tym kodeksie przy pierwszym oprawianiu rejestrów parafii zaszły pomyłki w układzie. Pierwsza część opisów parafii dekanatu oświęcimskiego zgrupowana jest w składce XIV, a druga, obejmująca południową część dekanatu oświęcimskiego (parafie: Żywiec, Łodygowice, Czaniec, Kozy itd.), umieszczona została w składce XXII za składką XXI obejmującą parafie z dekanatu bieckiego (Zręcin, Jasło itd.). Pierwsza składka z opisami parafii dekanatu dobczyckiego znajduje się w składce VIII, a druga jej część dopiero w składce XI za składką X obejmującą teren dekanatu Kazimierza Wielka. Najbardziej wymieszana jest składka IX obejmująca niektóre parafie z dekanatów w archidiakonacie sądeckim. Taki stan utrzymuje się do chwili obecnej.

Kodeks Ms 196 został także oprawiony w pierwszej połowie XVI w., o czym świadczy 21 dodatkowych kart na końcu rękopisu na pochodzącym z tego okresu papierze ze znakiem wodnym papierni duchaków na Prądniku Białym (znak 2)¹⁰⁵. W kodeksie tym wprowadzono foliację kart 1–169 cyframi arabskimi z XVII w. Ostatni numer ówczesnej foliacji umieszczono na pierwszej z omawianych kart ze znakiem wodnym duchaków. Na tej i następnych ośmiu kartach zamieszczono odpisy dokumentów parafialnych od ostatniej ćwierci XVI w. do pierwszej ćwierci XVIII w. Foliację tych kart uzupełniono współcześnie ołówkiem. O przeoprawieniu tego kodeksu w XVIII w. świadczą, podobnie jak w kodeksie Ms 194, umieszczone na początku i na końcu księgi wyklejki bez znaku wodnego, ale z sitem identycznym jak na wyklejkach ze znakiem wodnym z jeleniem (znak 5) w kodeksie Ms 195.

Wszystkie omówione kodeksy zostały oprawione w skórę. Ozdobna oprawa kodeksu Ms 195 pochodzi z pierwszej połowy XVI w. Okładki wierzchnia i spodnia są ozdobione przy pomocy linii i ornamentów wykonanych radełkiem. Potrójne linie tworzą ramy wrysowane w siebie w pewnym porządku: rama zewnętrzna z gładkiej skóry, wewnątrz niej rama zawierająca ornament wstęgowy wytłoczony rolką, kolejno rama z gładkiej skóry i wewnątrz niej rama z analogicznym ornamentem wstęgowym.

¹⁰⁵ Karol Badecki, *Znaki wodne w księgach Archiwum m. Lwowa 1382–1600*, Lwów 1928, nr 36.

W środku wąskie zwierciadło oprawy, w którym wytłoczono herb kapituły katedralnej – trzy korony. Wspomniany ornament składa się z szeregu obrazów przedstawiających sceny biblijne. Porządek obrazów jest następujący: Adam i Ewa z wężem na drzewie rajskim (podpis PECCATVM), wąż miedziany na drzewie z klęczącym pod nim mężczyzną (zostawione miejsce na podpis), Pan Jezus na Krzyżu ze stojącymi pod Krzyżem Matką Boską i św. Janem (podpis SATISFACTIO), Pan Jezus Zmartwychwstały (podpis JUSTIFICACIO). Obrazy na narożnikach są niepełne. W wewnętrznej ramie z braku miejsca nie wytłoczono wszystkich obrazów: na wierzchniej okładce brak obrazka z Panem Jezusem Zmartwychwstałym, a na spodniej z Panem Jezusem Ukrzyżowanym.

Na jasnobrązowych oprawach kodeksów Ms 194 i Ms 196 z XVIII w. wytłoczono potrójne linie tworzące podwójną ramę, połączoną na brzegach skosami. W środkowym zwierciadle na wierzchnich okładkach wytłoczony jest herb kapituły katedralnej – trzy korony.

Na ciemnobrązowej oprawie kodeksu Ms 197 wytłoczone są tylko trzy korony. Oprawa ta, identyczna jak oprawa kodeksu Ptaszyńskiego¹⁰⁶, wygląda na starszą od opraw kodeksów Ms 194 i Ms 196, być może pochodzi z XVII w.

Przedstawiony tu opis kodeksów Ms 194–197 Długoszowej Księgi uposażeń wykazuje, że konieczne jest nowe, krytyczne wydanie *Liber beneficiorum*, oparte na skolacjonowaniu autografów i XVII-wiecznych kopii ks. Jakuba Ptaszyńskiego i ks. Łukasza Groblickiego. Należałoby przy tym uwzględnić wszelkie poprawki w uszeregowaniu składek, przeprowadzić wnikliwą analizę przynależności parafii do dekanatów i sporządzić wspólny indeks osób i nazw własnych we wszystkich kodeksach.

BIBLIOGRAFIA

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej

Acta actorum capituli cathedralis ecclesiae Cracoviensis, t. II

Acta episcopalia 3

Acta officialia 2, 12

rkps Ms 194–199

¹⁰⁶ AKKK, rkps Ms 199.

Archiwum Narodowe w Krakowie

Jurydyka Garbary, sygn. 29/40/32 (Jur. IV-32)

Księgi grodzkie krakowskie, sygn. 29/5/20 (Castr. Crac. 19), 29/5/21 (Castr. Crac. 20), 29/5/22 (Castr. Crac. 21)

Księgi ziemskie krakowskie, sygn. 29/1/24 (Terr. Crac. 18), 29/1/326 (Terr. Crac. 260), 29/1/630 (Terr. Crac. 152)

Varia civitatis et villae – zbiór szczątków zespołów, sygn. 29/121/160

Zbiór Dzieduszyckich, sygn. 29/677/209

Źródła drukowane

Johannis Długosz senioris, canonici Cracoviensis Opera omnia cura Alexandri Przezdziecki edita, tomus VII–IX, Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis, tomus I–III, Cracoviae ex typographia Kirchmajeriana MDCCCLIII – MDCCCLIV.

Opracowania

Badecki Karol: *Znaki wodne w księgach Archiwum m. Lwowa 1382–1600*. Lwów: Zakłady Graficzne Piller Neumanna, 1928.

Bobrzyński Michał, Smolka Stanisław: *Jan Długosz jego życie i stanowisko w piśmiennictwie*. Kraków: Wydaw. Konstantego hr. Przezdzieckiego, 1893.

Briquet Charles-Moïse: *Les Filigranes dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*, t. 4. Paris–Genève: Alphonse Picard et fils, 1907.

Bujak Franciszek: *Długosz jako geograf*. W: idem: *Studia geograficzno-historyczne*. Kraków: nakład Gebethnera i Wolffa, 1925, s. 91–105.

Dobosz Józef: *Proces fundacyjny i pierwotne uposażenie opactwa cystersów w Jędrzejowie*. W: *Cystersi w Polsce. W 850-lecie fundacji opactwa jędrzejowskiego*. Red. ks. Daniel Olszewski. Kielce: Wydawnictwo „Jedność”, 1990, s. 40–79.

Ingłot Stefan: *Stan i rozmieszczenie uposażenia biskupstwa krakowskiego w połowie XV wieku*. Lwów: Kasa im. Rektora J. Mianowskiego – Instytut Popierania Polskiej Twórczości Naukowej, 1925.

Jelonek Krystyna: „Opis parafii w Liber beneficiorum Jana Długosza, czyli Regestrum ecclesiarum parochialium”. Kraków 1963. Praca magisterska napisana pod kierunkiem Zofii Kozłowskiej-Budkowej (maszyn. w posiadaniu autorki).

Jelonek Krystyna: *O tzw. Liber beneficiorum Długosza po raz trzeci*. „Studia Historyczne” 1971, R. 14, z. 3, s. 432.

Jelonek Krystyna: *W sprawie Liber beneficiorum Jana Długosza*. „Studia Historyczne” 1969, R. 12, z. 3, s. 429–439.

Jelonek-Litewka Krystyna: *Czas powstania rękopisu „Liber beneficiorum” Jana Długosza na podstawie znaków wodnych*. W: *Długossiana. Studia historyczne w pięćsetlecie śmierci Jana Długosza*, cz. 2. Red. Stanisław Gawęda. „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1985, t. 702. Prace Historyczne, z. 76, s. 155–161.

Kłoczowski Jerzy: *Przyczynek do krytyki Liber Beneficiorum Długosza*. „Studia Źródłoznawcze” 1958, t. 2, s. 155–161.

Koczarska Maria: *État et perspectives des recherches sur Jan Długosz*. „Acta Poloniae Historica” 1985, t. 52, s. 227–240.

- Kowalski Marek Daniel: *Dzieje autografu katedralno-kolegiackiej części Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis Jana Długosza*. „Studia Źródłoznawcze” 2008, t. 46, s. 83–94.
- Kowalski Marek Daniel: *Uposażenie krakowskiej kapituły katedralnej w średniowieczu*. Kraków: Towarzystwo Naukowe „Societas Vistuliana”, 2000.
- Kowalski Marek Daniel: *Źródła i wiarygodność informacji w Liber beneficiorum dioecesis Cracoviensis Jana Długosza*. W: *Jan Długosz (1415–1480). Życie i dzieła*. Red. Lidia Korczak, Marek Daniel Kowalski, Piotr Węcowski. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze „Historia Iagellonica”, 2016, s. 103–125.
- Kuraś Stanisław: *Registrum ecclesiae Cracoviensis. Studium nad powstaniem tzw. Liber beneficiorum Jana Długosza*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1966.
- Loenertz Raymond-Joseph: *Une ancienne chronique des provinciaux dominicains de Pologne*. Archiwum Fratrum Praedicatorum 21. Roma 1951.
- Luciński Jerzy: *Liber beneficiorum Jana Długosza. Uwagi krytyczne*. „Studia Źródłoznawcze” 1968, t. 13, s. 147–160.
- Muczkowski Józef: *Wiadomość o rękopismach historii Długosza, jego Banderia Prutenorum tudzież Insignia seu clenodia Regni Poloniae*. Kraków: w Drukarni Uniwersyteckiej, 1851.
- Nabiałek Karol: *Księgi miejskie Proszowic z XV–XVIII w. Studium Kodykologiczne*. „Archeion” 2019, R. 102, s. 283–322.
- Piccard Gerhard: *Die Ochsenkopfwasserzeichen*. Findbuch II, 1. Stuttgart: Verlag W. Kohlhammer, 1966.
- Piekosiński Franciszek: *Wybór znaków wodnych z XV stulecia*. Dodatek do czasopisma „Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne” 1896, z. 1.
- Pieradzka Krystyna: *Związki Długosza z Krakowem*. Biblioteka Krakowska nr 115. Kraków: Towarzystwo Miłośników Historii i Zabytków Krakowa, 1975.
- Polkowski Ignacy: *Katalog rękopisów kapitulnych katedry krakowskiej, część pierwsza, kodyks rękopiśmienne 1–228*. Kraków: w drukarni „Czasu” Fr. Kluczyckiego i Sp., 1884.
- Polska Jana Długosza*. Red. Henryk Samsonowicz. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1984 (przekł. polski Julia Mruk).
- Semkowicz-Zarembina Wanda: *Powstanie i dzieje autografu Annalium Jana Długosza*. Rozprawy Wydziału Historyczno-Filozoficznego PAU, seria II, t. 47 (ogólnego zbioru t. 72), nr 1. Kraków: Zakład im. Ossolińskich, wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1952.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*, t. 6. Red. Filip Sulimierski, Bronisław Chlebowski, Władysław Walewski. Warszawa: nakładem Filipa Sulimierskiego i Władysława Walewskiego, 1885.
- Starzyński Marcin: *Nomina abbatum monasterii Clarae Tumbae alias Mogiła – przyczynek do krytyki „Liber beneficiorum” Jana Długosza*. „Studia Historyczne” 2004, t. 47, s. 145–154.
- Zdanek Maciej: *Rola dokumentu w opisach klasztorów cysterskich w „Liber beneficiorum”*. *Przyczynek do archiwalnych kwierend Jana Długosza*. W: *Klasztory, miasta i zamki w życiu i twórczości Jana Długosza*. Red. Jerzy Rajman, Dorota Żurek. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2016, s. 341–373.

Zeissberg Heinrich: *Dziejopisarstwo polskie wieków średnich*, t. 2. Warszawa: Skład główny w Księgarni Gebethnera i Wolffa, 1877.

Zieliński Feliks: *Liber Beneficiorum Długosza*. Biblioteka Warszawska 4, Warszawa 1871, s. 337–360; Biblioteka Warszawska 4, Warszawa 1872, s. 333–375.

Wydawnictwa elektroniczne

Baza Piccard, www.piccard-online.de (odczyt: 6.08.2022).

Baza Briquet, www.briquet-online.at (odczyt: 6.08.2022).

AUTOR: Krystyna Jelonek-Litewka – historyk-archiwista, emerytowany pracownik naukowy Archiwum Narodowego w Krakowie, wydawca źródeł do dziejów Krakowa; zainteresowania badawcze: nauki pomocnicze historii i archiwistyka ze szczególnym uwzględnieniem paleografii i sfragistyki, źródłoznawstwo, dzieje papiernictwa, historia Krakowa w okresie staropolskim, dzieje organizacji kościelnych i bractw religijnych, spuścizny naukowe; e-mail: panatanal@gazeta.pl

AUTHOR: Krystyna Jelonek-Litewka – historian-archivist, retired scientific worker of the National Archives in Krakow, publisher of sources regarding the history of Krakow; research interests: auxiliary sciences of history and archival studies with particular consideration of palaeography and sigillography, source studies, history of papermaking, history of Krakow in the old-Polish period, history of church organisations and religious fraternities, scientific legacies; e-mail: panatanal@gazeta.pl

Rozmieszczenie i datacja znaków wodnych w autografie Liber beneficiorum

Regestrum ecclesiae cathedralis et collegiatarum (rkps Ms 194)

Składka	Karty	Znaki wodne	Karty ze znakiem wodnym	Lata występowania znaków wodnych	Opisy uposażeń
I	2 5-31	3 E E ₁ D	4 11, 18, 19, 26, 28, 29 10, 12-15, 27 30, 31	5 1469-1471 1470-1471 1471-1472	6 Wstęp PONTIFICALIS CRACoviENSIS ECCLESIA Chór prawy: Dekanat krakowski Dziesięciny Prepozytura krakowska Kantoria Prebendy: Bieżanowska, Rosiejowska, Bosutowska, Krzeszowska, Górecka, Węgrzecka, Szczytnicka, Posądzka, Łazowska, Wawrzyniecka, Karniowska, Łętkowska, Dziewiątelska Prebendy cd.: Zakrzowska, Krzesławska Chór lewy: Archidiakonat krakowski Scholastria Dystrykty: zatorski, kęcki, żywiecki i barwałdzki
II	32-59	E E ₁ D D ₁ B ₁ O	35, 38, 42, 48, 49, 54 50, 52, 55, 57 58 32 41 46 ^a	1469-1471 1470-1471 1471-1472 1471-1473 1471-1474 1486	

^a Arkusz z kartami 46 i 47 został wstawiony w środek składki. Na tych kartach uzupełnienie informacji zawartej na karcie 45 ręką pisarza z końca XV w.

III	60-93	D ₁ D B	62, 66, 69, 70, 72, 77, 78, 79, 86, 88 64, 80, 82, 85 90, 92	1471-1473 1471-1472 1471-1474	<p>Kustodia krakowska Dystrykty: zatorski, kęcki, żywiecki i barwałdzki Kustodia krakowska Vicekustodie Prebendy: Więckowska, Goszycka, Dojazdowska, Bodzowska, Rzemiądecka, Żyrawska (Rzezawska), Czehowska, Staniątecka, Nadzowska, Marchocka, monetalis</p> <p>Prebendy cd.: Chmielnicka, Gonowska, Topolska, Raciborowska Wsie prestimonialne Dzieściny kapituły krakowskiej Czynsze z żup wielickiej i bocheńskiej Domy prałatów i kanoników krakowskich Archidiaconat zawichojski Archidiaconat lubelski Prebendy: św. Marii Egipcjanki i św. Feliksa i Adaukta</p>
IV	94-118	E E ₁	95, 96, 97, 101, 102, 113, 114 98, 107-110	1469-1471 1470-1471	<p>Oltarze</p>
V	119-138	L L ₁	120, 122, 127, 131, 134 129, 132, 133, 136, 138	1470-1472 1470-1472	<p>Fundusz kaznodziejski Kolegium mansjonarzy Kolegium psalterzystów Dobra klucza pabianickiego</p>

VI	139–165	G U U ₁	139 142, 145, 154 144, 146–148, 150, 151, 161, 163, 164	1474 ok. 1474 ok. 1474	ECCLESIAE COLLEGIATARUM Kolegiata sandomierska
VII	166–186 k. wsta- wiona ^b między k. 167 i 168	U F B B ₁ G G ₁	k. wstawiona 172, 173, 176, 184, 185, 186 175 178 183 181	ok. 1474 1471 1471–1474 1471–1474 1474 1473	Kolegiata sandomierska cd.
VIII	187–202	U U ₁	188, 193, 198, 199 189, 192, 195, 202	ok. 1474 ok. 1474	Kolegiata wiślicka
IX	203–220	C U U ₁	210, 212, 214 203, 219 205, 215, 216, 217	1472 ok. 1474 ok. 1474	Kolegiata kielecka
X	221–249	U U ₁ B B ₁ A	222, 247 242–245 233, 235, 237, 239, 240 228, 231 249	ok. 1474 ok. 1474 1471–1474 1471–1474 1470	Kolegiata kleparska (św. Floriana) Kolegiata skalbmierska

^b W tej tablicy i następnych uwzględniam tylko karty wstawione posiadające znak wodny

XI	250–265	A	252, 255, 257, 258, 261, 262, 264, 265	1470	Kolegiata św. Michała na zamku Kolegiata św. Jerzego na zamku Kolegiata św. Idziego pod zamkiem
XII	266–290	A	267, 270, 271, 273, 277, 278, 281, 284, 285, 287, 288, 290	1470	Kolegiata sądecka Kolegiata opatowska
XIII/ XIV	291–316	M M ₁ T T ₁	293, 312, 315 291, 294, 299, 300, 301 302, 304, 305 307, 309	1473–1476 1473–1476 po 1474 po 1474	Kolegiata tarnowska Dobra kościoła gnieźnieńskiego w diecezji krakowskiej Dobra biskupstwa włocławskiego w diece- zji krakowskiej Dobra kościoła płockiego w diecezji krakowskiej
XV	317–332	M M ₁	319, 320, 324, 326, 328 318, 322, 332	1473–1476 1473–1474	Dobra biskupstwa lubuskiego w diecezji krakowskiej

Regestrum ecclesiarum parochialium (rkps Ms 195)

Składka	Karty	Znaki wodne	Karty ze znakiem wodnym	Lata występowania znaków wodnych	Opisy uposażeń
I	2	3	4	5	6
I	2-10	P N ₁ N ₁ R	2 3 4 8	1480-1482 1479-1480 1481 1481	ARCHIDIAKONAT KRAKOWSKI: Kościoły w Krakowie
II	11-23	N N ₁ P P ₁	12, 23 13-15 18 19	1481 1479-1480 1480-1482 1481	Kościoły w Krakowie, Kazimierzu, Kleparzu, Garbarach, Przedmieściu za Mikołajską Bramą, na Wzgórzu Lassoty, w Modlnicy Kościoły parafialne w archidiaconacie krakowskim: Parafie: Bolechowice, Wysocice, Prandocin, Mogiła, Tczyca, Śreniawa, Sieciechowice, Gołcza
III	24-32	N ₁ P ₁ R	24, 25, 27 28 29	1479-1480 1481 1481	Parafie: Ulina, Czulice, Górką, Czaple, Minoga, Morawica, Żalas, Sosnka, Trzebinia, Płoki, Paczółtowice, Niedźwiedź, Zadroże
IV	33-42	R P ₁	33, 35, 37 34	1481 1481	Parafie: Więclawice, Sławice, Biały Kościół, Goszcza, Poręba, Smardzowice, Jerzmanowice, Przegimta
V	43-52	R P N	43, 46, 50 44 48	1481 1480-1482 1481	Parafie: Jangrot, Gołaczewy, Raciborowice, Rudawa, Giebułtów, Saspów, Suloszowa, Skała, Krzeszowice

VI	53–64	N ₁ N	56, 60, 62 54, 58, 64	1479–1480 1481	Dekanat Czarnocin: Parafie: Dzierążnia, Góry, Imielno, Brzegi, Krzęcice, Sędziszów, Trzcieniec, Rakoszyn, Jędrzejów, Góry, Wolica, Lubeza, Wola, Sancygniów
VII	65–78	N N ₁ S ₁	66, 67, 73, 75 74, 78 72	1481 1479–1480 1478	Dekanat Patecznica, inaczej Słaboszów: Parafie: Słaboszów, Patecznica, Wrocimowice, Raclawice, Zielonice, Nasiechowice, Kalina, Książ Wielki, Książ Mały, Mieronice, Kozłów, Mstyczów, Tarnawa, Żarnowiec, Obtechów, Chlina, Dzierzgow, Drochlin ^a , Moskorzew, Golentowy
VIII	79–98	P P ₁ N S ₁ R	79, 83, 87 80 85, 89, 95 91 93, 96	1480–1482 1481 1481 1478 1481	Dekanat dobczycki, inaczej szczyrzycki: Parafie: Wieliczka, Bodzanów, Dziekanowice, Chelm, Szczyrzyc, Niegowić, Gdów, Biskupice, Skawina, Tyniec, Liszki, Czernichów, Regulice, Łapczyca, Bochnia, Przytkowice, Pobiedr, Skrzydlina, Kosocice, Krzyżanowice, Tarnawa, Zakliczyn k. Sieprawia, Raciechowice, Siepraw, Rybna, Radziszów, Wola Radziszowska, Pogwizdów, Jurków ^b
IX	99–106	P ₁	99, 101, 103	1481	Parafie: Radłów, Szczeruwa, Borzęcin, Gwoździec, Melsztyn, Łużna, Lipnica, Grybów, Podole, Przydomica, Warzyce, Pilzno ^c

^a Drochlin leżał w granicach dekanatu Irządze alias Lelów^b Jurków leżał w granicach archidiecezji sędziszowskiej^c Parafie tu wymienione leżały w granicach archidiecezji sędziszowskiej

X	107–124	R P ₁ N N ₁ P	107, 119, 121 108 109 11, 115, 118 117	1481 1481 1481 1479–1480 1480–1482	Dekanat Kazimierza Wielka vel Witów: Parafie: Kazimierza Wielka, Cudzynowice, Kazimierza Mała, Bobin, Zielonki, Przemków, Niegardów, Luborzycza, Pobiednik, Proszowice, Uście Solne, Cerekiew, Igołomia, Poborowice, Brzesko Stare, Mikluszowice, Pleszów, Niepołomice, Kościelec, Książnice, Małoszów, Kontusza, Witów, Koszyce, Podgaje, Wawrzeńczyce
XI	125–136	R P ₁ N ₁	128, 129, 131 134, 135 136	1481 1481 1479–1480	Parafie: Mogilany, Rzezawa, Sułkowice, Głogoczów, Królówka, Trzciana, Myślenice, Lipnik, Trzemeśnia, Brzezie, Brzeźnica, Łososina, Wiśniowa, Drogina, Gaj, Dobczyce, Wiśnicz, Sobolów ^a
XII	137–152	R N N ₁ P ₁	137 141, 142 138, 140, 144 150	1481 1481 1479–1480 1481	Dekanat sławkowski, inaczej Bytom: Parafie: Sławków, Ciągowice, Wojkowice, Kościelne, Będzin, Siemonia, Koziegłowy, Stare Koziegłowy, Chruszczobród, Chechło, Grodziec, Biskupiec, Kamień, Czeladź, Olkusz, Żyglin, Gorenice, Siewierz, Repty, Sączów, Płaza, Nowa Góra, Kościelec, Chrzanów, Bytom, Mysłowice
XIII	153–168	N N ₁	157, 163, 166, 168 159, 160, 165, 167	1481 1479–1480	Dekanat Irządze, obecnie Lełów: Parafie: Irządze, Słupia, Żarnowice, Kromolów, Przystań, Kłobuck, Krzepice, Miedzno, Biała Góra, Podlesie, Szczekociny,

^a Parafie tu wymienione należały do dekanatu dobczyckiego

						Przyrów, Żuraw, Włodowice, Mrzygłód, Potok, Kidów, Giebló, Nakło, Drochlin, Przybyńów, Niegowa, Częstochowa, Dłużec, Zrębice, Lubzina
XIV	169–180 k. wstawiona między k. 171 i 172	S N N ₁ P ₂ P	180, k. wstawiona 175 178, 179 177 173	1479 1481 1479–1480 1482 1480–1482	Dekanat oświęcimski: Parafie: Oświęcim, Witkowice, Kęty, Lędzi- ny, Zator, Spytkowice, Miejsce, Piotrowice, Gieratowice, Przecziszów, Frydrychowice, Babice, Klecza, Palezowice, Choczni- a, Wieprz, Tłuczań, Woźniki, Dębowy Dział	
XV	181–194	R ₁ P ₁ S ₁ S N	181, 184, 192 182 185 186 188	1481 1481 1478 1479 1481	ARCHIDIAKONAT SĄDECKI: Parafie: Stary Sącz, Moszczenica Niżna, Barcice, Piwniczna, Dąbrowa, Bobowa, Kamionka Mała, Lipnica, Iwkowa, Czechów, Ropczyce, Wiśnicz, Jakubkowice, Ujanowi- ce, Siedlec, Kamienica, Przeczycza, Rzeptien- nik, Brzostek i Klecie	
XVI	195–207	S S ₁	199, 203, 207 198, 201, 206	1479 1478	Parafie: Warzyce, Łęki, Wielogłowy, Tropie, Rajbrot, Siedliska, Pisarzowa, Tęgoborze, Łukawica, Kamionka Wielka, Moszczenica Niżna, Biegonice, Łącko, Szalowa, Tyłmano- wa, Wojakowa, Polna, Wilczyńska	
XVII	208–219	N S S ₁ N ₁	210 211, 213 215, 219 218	1481 1479 1478 1479–1480	Parafie: Czudec, Połom, Luteza, Tymbark, Strzyżów, Jawornik, Trzciana, Lubcza, Zasów, Witanowice, Straszęcin, Dębica, Dobrzechów, Wadowice k. Mielca, Gumni- ska, Dobra, Złota, Zwiernik	

XVIII	220–235	P P ₁ R R ₁ S N ₁	222 235 231 223, 227, 229 230 234	1480–1482 1481 1481 1481 1479 1479–1480	Parafie: Porąbka, Jadowniki, Gnojnik, Szczepanów, Gromnik, Chojnik, Tymowa, Gosprzydowa, Dębno, Jurków, Tuchów, Opatkowice, Pleśna, Siemiechów, Brzozowa, Jasiień, Uszew, Turza, Biesiadki, Brzeźnica
XIX	236–243	S S ₁ P ₁ R ₁	236 240 237 238	1479 1478 1481 1481	Parafie: Lubla, Nienaszów, Makowiska, Wietrzno, Brzyaska, Kołaczyce
XX	244–257	S S ₁ N	244, 246, 252, 256 247, 253 251	1479 1478 1481	Parafie: Brzeźnica, Rzochów, Przeclaw, Krzyków, Wielopole, Brzeziny, Zgłobień, Nockowa, Łączki, Góra Ropczycka, Sędziszów
XXI	258–269	S S ₁	258, 263, 266 265, 267, 268	1478–1480 1478–1479	Dekanat biecki: Parafie: Zręcin, Dominikowice, Sławęcín, Jasło, Żmigród Stary, Żmigród Nowy, Bóbrka, Kołaczyce, Sobień, Bieździedza, Mytarz
XXII	270–281	N N ₁	271, 276, 281 272, 273, 274	1481 1479–1480	Parafie: Żywiec, Łodygowice, Witkowice, Czaniec, Kozy, Lipnik, Wilamowice, Pisarzowice, Bestwina, Łękawica, Rychwałd, Zakrzów ^a

^a Parafie tu wymienione leżały w granicach dekanatu oświęcimskiego w archidiecezji krakowskiej

XXIII	282–291	N P	282, 283, 287 284, 288	1481 1480–1482	Dekanat Dębica: Parafie: Zdziarzec, Łąka, Dobrzeczków, Dobrków, Książnice, Przecław
XXIV	292–305	S S ₁ P P ₁ R	293, 297, 301 299 194 305 302	1479 1478 1480–1482 1481 1481	Dekanat sądecki: Parafie: Zbyszyce, Nawojowa, Żeleźnikowa, Męcina, Czarny Potok, Jazowsko, Przyszowa, Kruźłowa, Korzenna, Bruśnik, Olszowa, Mogilno, Smylno, Komorowice, Długotłęka, Lasek, Mystków
XXV	306–320 k. wstawiona między 307–308	S ₁ S P N	307, 308, k. wstawiona 312, 316 311, 318 317	1478 1479 1480–1482 1481	Dekanat tarnowski, inaczej tuchowski: Parafie: Tarnów, Wojnicz, Stańkowa, Sieklin, Pałenica, Lanckorona ^a , Chronów, Lisia Góra, Poręba, Wierzchosławice, Żębocin, Skrzyszów, Wola Iwkowa

^a Tylko nazwa parafii bez tekstu. Zapewne chodziło o miasteczko Lanckorona w dekanacie dobczyckim

Regestrum ecclesiarum parochialium cz. II (rkps Ms 196)

Składka	Karty	Znaki wodne	Karty ze znakiem wodnym	Lata występowania znaków wodnych	Opisy uposażeń
I	2	3	4	5	6
I	1-16	H H ₁ H ₂ I	2, 5, 16 11, 13 14 7, 8	1479 1476-1477, 1479-1480 1476, 1478-1480 1476-1478	ARCHIDIAKONAT SANDOMIERSKI: Parafie: Dymitrów, Baranów, Padew, Sandomierz, Samborzec, Skotniki, Koprzywnica, Osiek, Strzegom, Niekrasów, Wiązownica, Kielczyna, Modliborzycze, Szczyglice, Goźlice, Kleczanów, Mydłów, Strzyżowice, Ujazd, Włostów, Łoniów
II	17-30	I I ₁	17, 20, 28 18, 22, 23, 26	1476-1478 1476-1478	Parafie: Olbierzowice, Sulisławice, Chobrany, Obrazów, Gorzyce, Trześń, Wicłowiec, Miechocin, Zaleszany, Raclawice, Bieliny, Charzowice, Wrzawy, Pniów, Raniszów, Ciemnołlas
III	31a-41	W W ₁	31a, 35, 37-39 40	1476, 1478-1479 1476, 1478-1479	Prepozytura wiślicka: Parafie: św. Wawrzyńca za murami Wiślicy, Chotel Czerwonny, Dobrowoda, Zagość, Krzyżanowice, Bogucice, Sędziejowice, Szanice, Busko, Janina, prebenda w Chotelu Szlacheckim czyli Zielonym, Pińczów, Wierciechów, Michałów, Młodzowy,

IV	42-59	W W ₁	43, 45, 50, 53, 57 42, 46, 47, 52	1476, 1478-1479 1476, 1478-1479	Strzelca, Staszów, prebenda w Rytwianach, Szydłów, Chmielnik, Pietrzchnica, Lisów, Drugnia, Chomentów, Korytnica, Łukowa, Piotrkowice, Gawłuszowice, Borowa, Czermin Parafie: Żabno, Gręboszów, Odporyszów, Otfinów, Opatowiec, Rogów, Bejsce, Sokolina, Kocina, Probołowice, Czarnocin, Działoszyce, Wolica, Stradów, Kazimierza Mała, Piasek Wielki, Zborów, Pacanów, Książnice, Świniary, Solec, Ostrowiec, Szczucin, Oleśno, Dąbrowa, Bolesław, Strożyńska, Zasów, Nowe Miasto Korczyn, Korczyn
V	60-72	W W ₁	61, 62, 64, 65 60, 66	1476, 1478-1479 1476, 1478-1479	Parafie: Oleśnica, Stobnica, Gnojno, Tuchępy, Kargów, Połaniec, Kurozwęki, Biechów, Szczaworyż, Działoszyce
VI	73-84	P ₁ N ₁ S S ₁ R	75 76 79 83, 84 80	1481 1479-1480 1479 1478 1481	Prepozytura kielecka: Parafie: Brzeziny, Daleszyce, Bodzentyn, Tarczek, Dąbrowa, Świętomarz, Dębno, Potok, Szumsko, Bardo, Zbelutka, Łągów, Baćkowice
VII	89-96	N N ₁ P ₁ R	89, 95 91, 94 93 96	1481 1479-1481 1481 1481-1482	Parafie: Momina, Waśniów, Krzyżanowice, Kunów, Wąchock, Mirzec, Iłża, Pawłów, Mnichów, Krynki, Jastrząg, Grzegorzowice, Słupia Nowa i Stara, Wzdół

VIII	97–116	N N ₁ P ₂ R	106, 110, 112, 113 99, 105, 109, 111 97 115	1481 1479–1480 1482 1481	ARCHIDIAKONAT ZAWICHOJSKI: Parafie: Zawichost, Czyżów, Góry Wysokie, Łukawa, Jankowice Kościelne, Sobótka, Przybysławice, Bidziny, Wojciechowice, Gedczyce, Opatów, Pkanów, Krasnik, Batorz, Wysokie, Targowiska, Goraj, Bieliny, Słup Dłothowa, Potok, Zdziechowice, Gościradów, Borów, Wszzechświęte Ruszków, Szewna. Szydłowiec, Bałtów, Zemborzyn, Słup, Dębno, Świętechów, Rybitwy, Piotrawin, Dzierzkowice, Urzędów, Popkowice
IX	117–128	N ₁ P R	117, 124 119 118, 122, 125	1479–1480 1480–1482 1481	Dekanat radomski: Parafie: Radom, Stary Radom, Wierzbica, Borkowice, Chlewiska, Kowala Stępcocina, Wysoka, Szydłowiec, Odechów, Skaryszew, Jedlina, Tczów, Goryń, Sucha, Miniszek, Cerekiew, Wsola, Wołanów, Zakrzów
X	129–142	P N ₁ R R ₁	129, 131, 138 139 134 136, 141	1480–1482 1479–1480 1481 1481	ARCHIDIAKONAT LUBELSKI: Parafie: Lublin, Konopnica, Krężnica Jara, Abramowice, Garbów, Zemborzycze, Krasienin, Bychawa, Ratoszyn, Opole, Kłodnica, Łańcuchów, Oleksów, Gołąb, Parezów, Piasek inaczej Gielczew, Łęczna, Biskupice, Czemierniki, Melgiew, Wilkołaz, Syrokomla, Kazimierz, Wilków, Ciepeliów

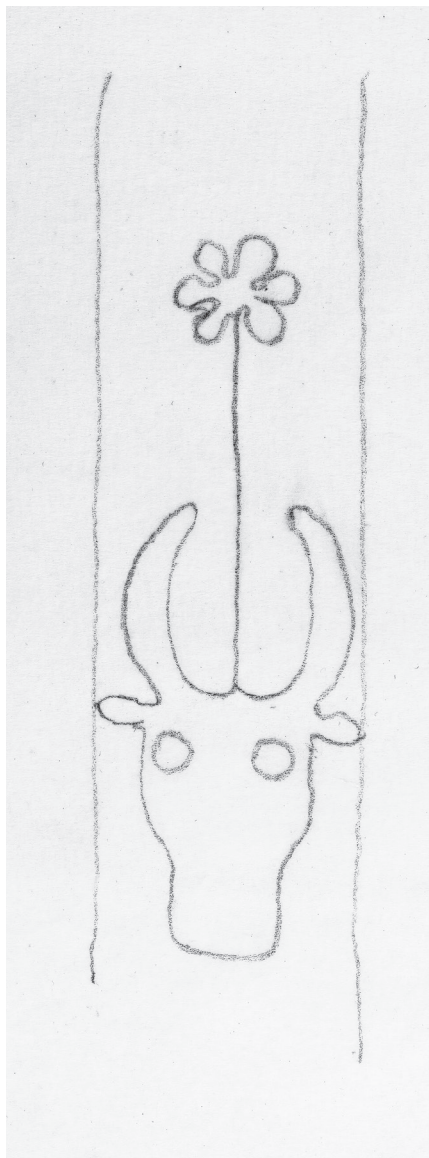
XI	143–158	N _i P R	143, 149, 158 150, 153, 154 151, 157	1479–1480 1480–1482 1481	Parafie: Klementowice, Bochońnica, Rybitwy, Rudno, Rogów, Głowaczów, Leżenice, Tuchowiec, Ujan, Koziryniek, Zwolen, Stężycza, Żelechów, Łaskarzew, Wojcieszków, Ryczywół, Piotrawin, Jaroszyn, Stępiechów, Brzeźnica, Kock, Łuków
XII	159–168	N N _i	160, 162 161, 166, 167	1481 1479–1480	Parafie: Chotcza, Wąwolnica, Bełżyce, Kurów, Wola Konińska inacej Witowska, czyli Końskowola, Markuszów, Solec, Krępa, Potok, Wojciechów, Bystrzyca, Goraj, Ostrów, Biała, Batorz

Regestrum monasteriorum (rkps Ms 197)

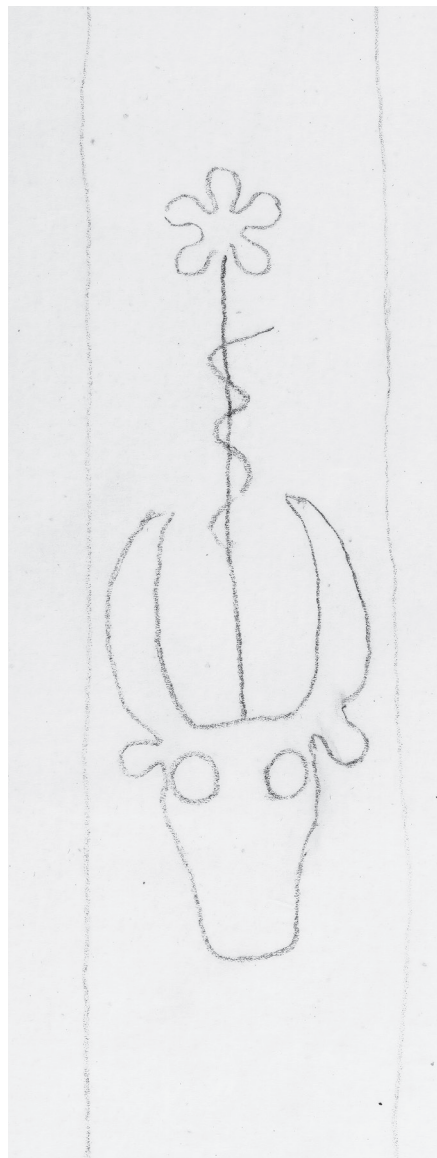
Składka	Karty	Znaki wodne	Karty ze znakiem wodnym	Lata występowania znaków wodnych	Opisy uposażeń
I	2	3	4	5	6
I	1-20 21-24 papier XVIII w.	H H ₂	9, 10, 15, 17, 19, 20 3, 5, 8, 14	1479 1476, 1478-1480	Bożogrobcy (Miechów, Kraków, Bytom)
II	25-36 37 i 38 papier XVII w.	B ₁ B T ₁	25, 26, 28 34 29, 31	1471-1474 1471-1474 po 1474	Duchacy (Kraków, Sandomierz, Sławków)
III	39-59 brak k. 60	H H ₂	40, 41, 52-54, 56 44, 48, 49, 57	1479 1476, 1478-1480	Norbertanie (Kraków, Hebdów, Sącz)
IV	61-82	H ₂ H ₁ H	61, 62, 64, 70, 71 74, 80 68, 76, 77, 78	1476, 1478-1480 1476-1477, 1479-1480 1479	Norbertanie (Busko, Krzyżanowice, Imbramowice)
V	83-96	T ₁ T	83, 85, 86, 88, 89 92, 95	po 1474 po 1474	Paulini (Kraków, Częstochowa)
VI	97-108	T ₁ T	97, 98, 102 100, 101, 106	po 1474 po 1474	Paulini (Beszowa, Pińczów)
VII	109-124	T T ₁	112, 113, 123, 124 115, 116, 119, 122	po 1474 po 1474	Kanonicy regularni (Kazimierz, Mstów)

VIII	125–136	T T ₁	126, 130 132–134, 136	po 1474 po 1474	Kanonicy regularni (Kłobucko, Kraśnik, Kochów)
IX	137–158	T T ₁	140, 141, 143, 149, 158 145, 147, 151, 153, 156, 157	po 1474 po 1474	Benedyktyni (Tyniec)
X	159–168	H H ₂	160, 164, 165, 168 166	1479 1476, 1478–1480	Benedyktyni (Tyniec cd., słowiańscy na Kłeparzu)
XI	169–185	T ₁ T	171–175, 175a 176, 184, 185	po 1474 po 1474	Benedyktyni (Św. Krzyż)
XII	186–199	T ₁ T	190, 191, 198 193, 196, 197, 199	po 1474 po 1474	Benedyktyni (Ścieciechów)
XIII	200–213	T T ₁	201–203, 208, 209 207	po 1474 po 1474	Benedyktynki (Staniątki)
XIV	214–221	M M ₁	214, 217 215, 218	1473–1476 1473–1474	Brygidki (Lublin)
XV	222–233	T ₁ T	222, 229 223–225, 227	po 1474 po 1474	Klaryski (Kraków)
XVI	234–247 k. wstawiona między k. 245 i 246	T ₁ T K	235, 240 242–245, 247 k. wstawiona	po 1474 po 1474 1475–1476	Klaryski (Stary Sącz)

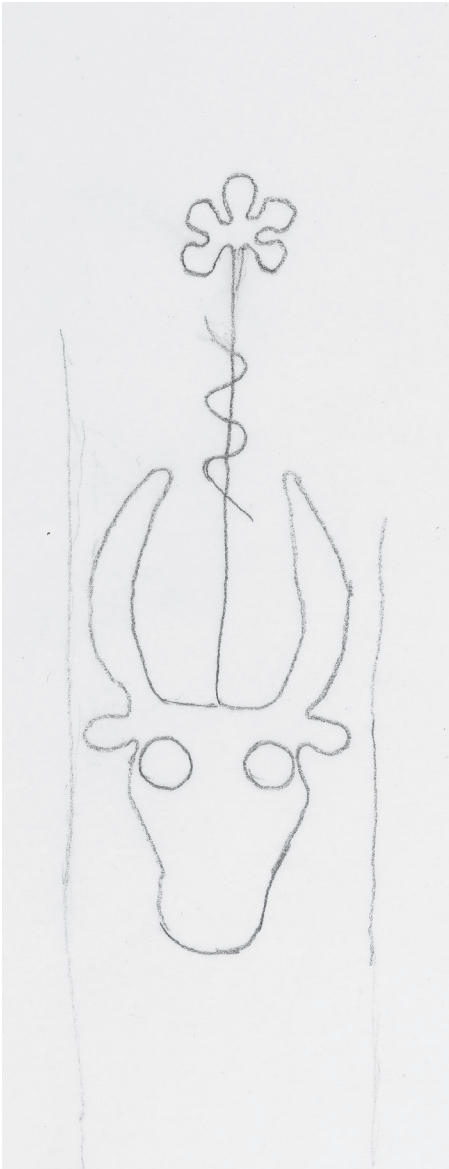
XVII	248–263	T T ₁	251, 253, 257 256, 259, 661–263	po 1474 po 1474	Cystersi (Jędrzejów)
XVIII	264–279	T T ₁ J	265–267, 270, 271 274, 275 264	po 1474 po 1474 1469–1482	Cystersi (Koprzywnica)
XIX	280–292	T T ₁	280, 281, 283, 285 286, 289, 291	po 1474 po 1474	Cystersi (Wąchock)
XX	293–308	T ₁ T H ₂ H	293 299, 301 294, 297 296, 303, 306	po 1474 po 1474 1476, 1478–1480 1479	Cystersi (Mogila)
XXI	309–322	H ₂ H T	309, 313, 319 311, 320 314, 315	1476, 1478–1480 1479 po 1474	Cystersi (Szczyrzyc)
XXII	323–336	H ₂ H ₁ H	324, 326, 330, 331 332, 334 336	1476, 1478–1480 1476–1477, 1479–1480 1479	Marki (Kraków–Trzciana) Augustianie (Kazimierz, Olkusz, Książ) Karmelici (Kraków)
XXIII	337–356	H ₂ H H ₁	337, 339, 342, 343 347, 348, 349 352, 353, 355	1476, 1478–1480 1479 1476–1477, 1479–1480	Dominikanie (Kraków, Sandomierz, Oświęcim, Opatowiec, Bochnia, Lublin, Żmigród) Franciszkanie (Kraków, Zawichost, Stary Sącz, Nowe Miasto Korczyn, Bytom, Nowy Sącz, Lelów) Bernardyni (Kraków, Tarnów, Lublin)

Przerysy znaków wodnych z autografu Liber beneficiorum**Wizerunki znaków wodnych na kartach autografu Liber beneficiorum
(Archiwum Krakowskiej Kapituły Katedralnej, kodeksy Ms 194–197)**

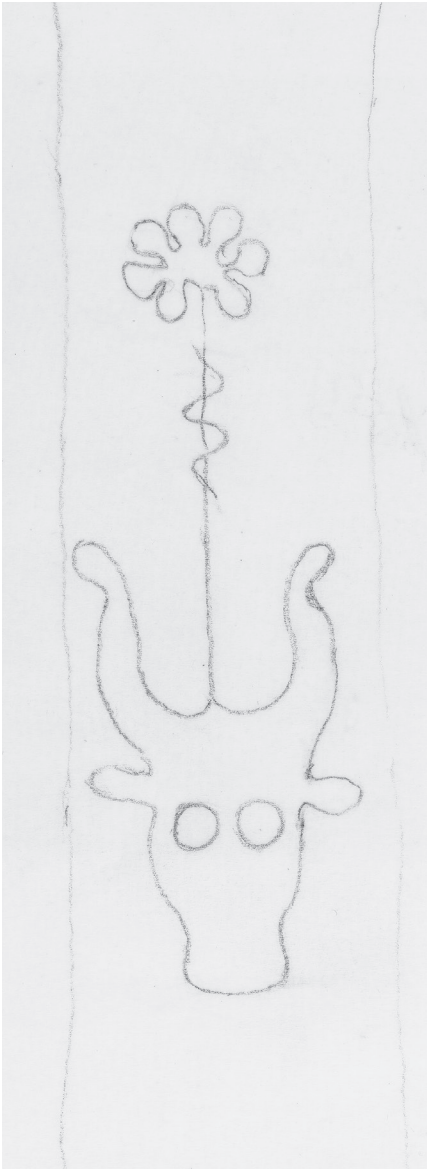
A

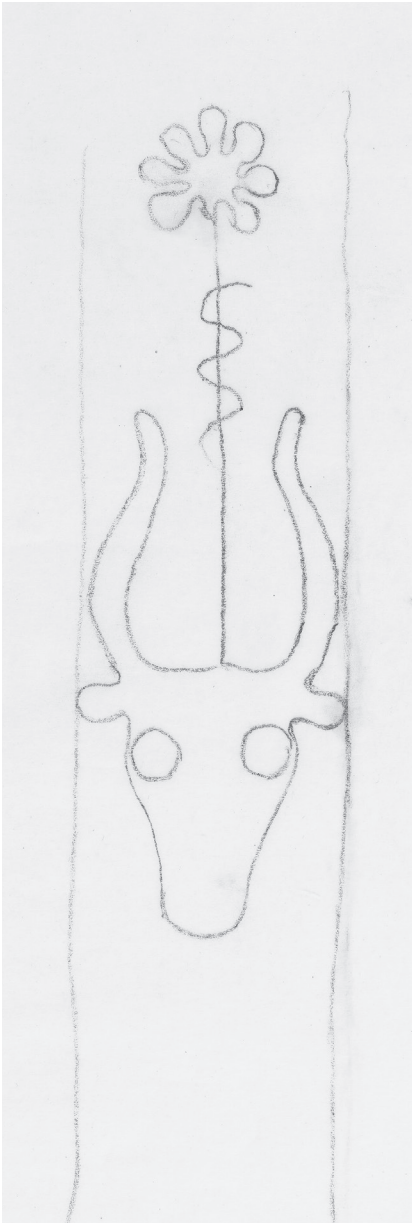
B

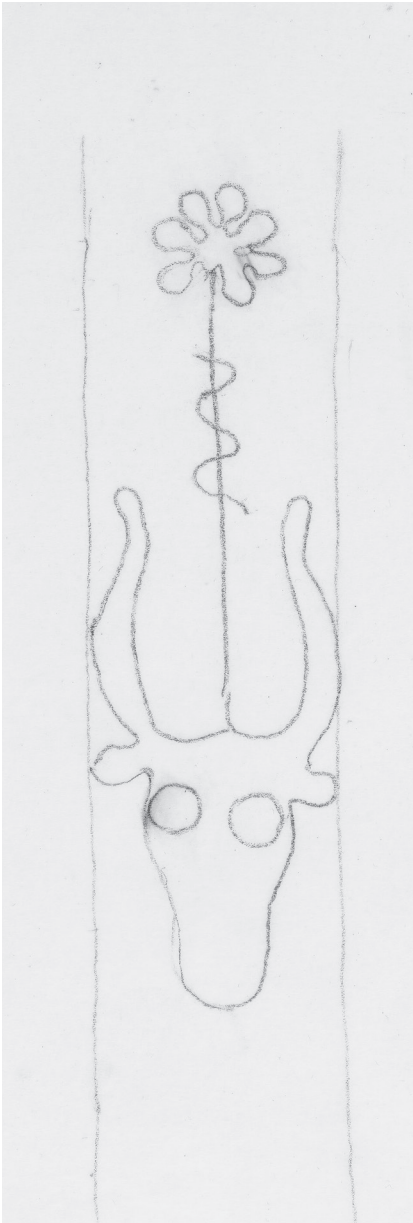
B₁

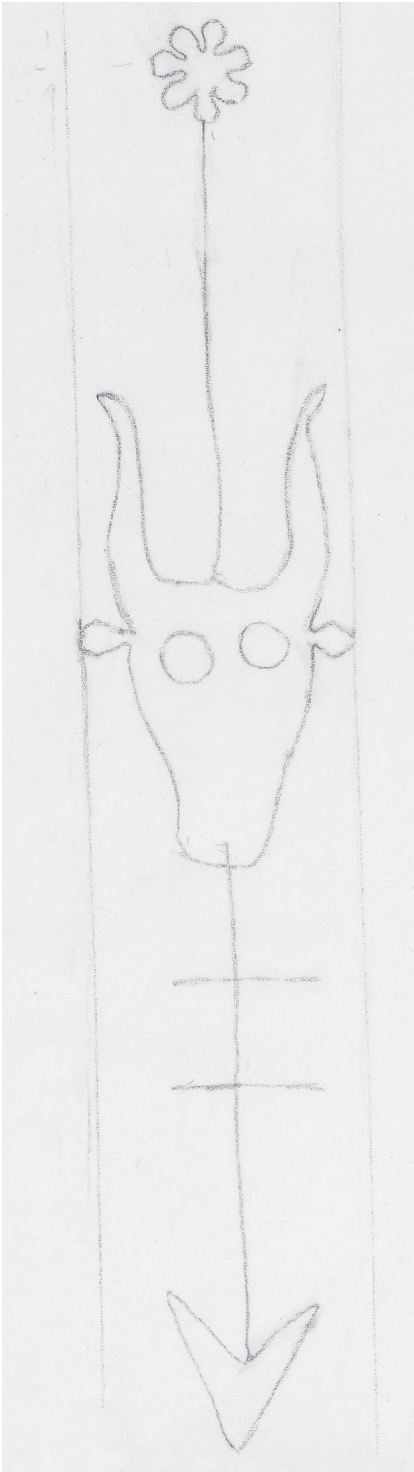
C

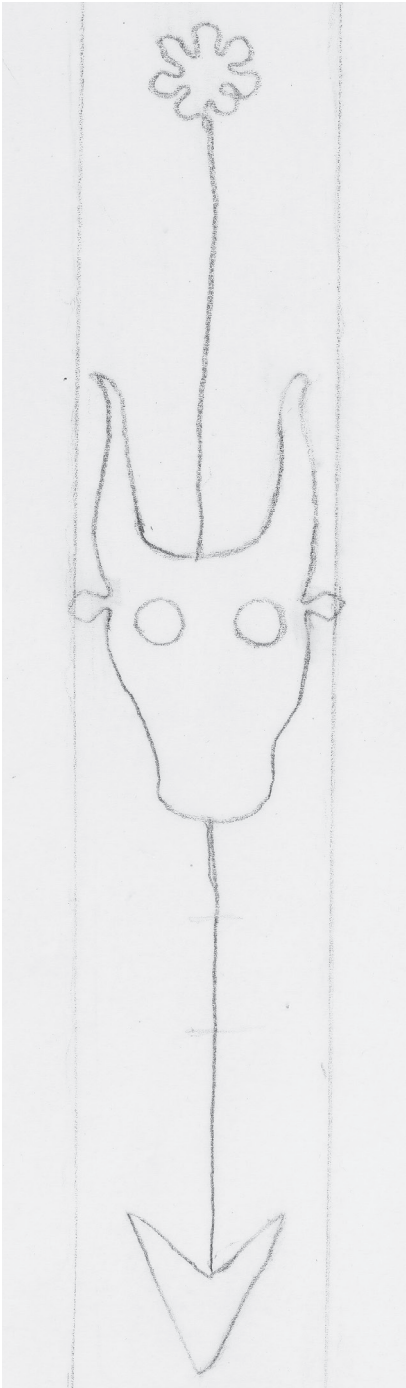
D

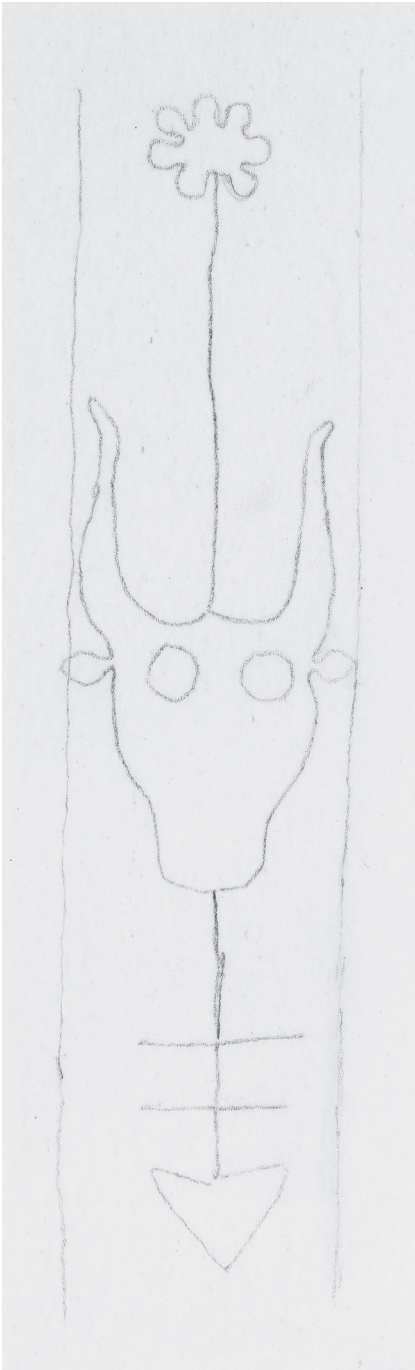
D₁

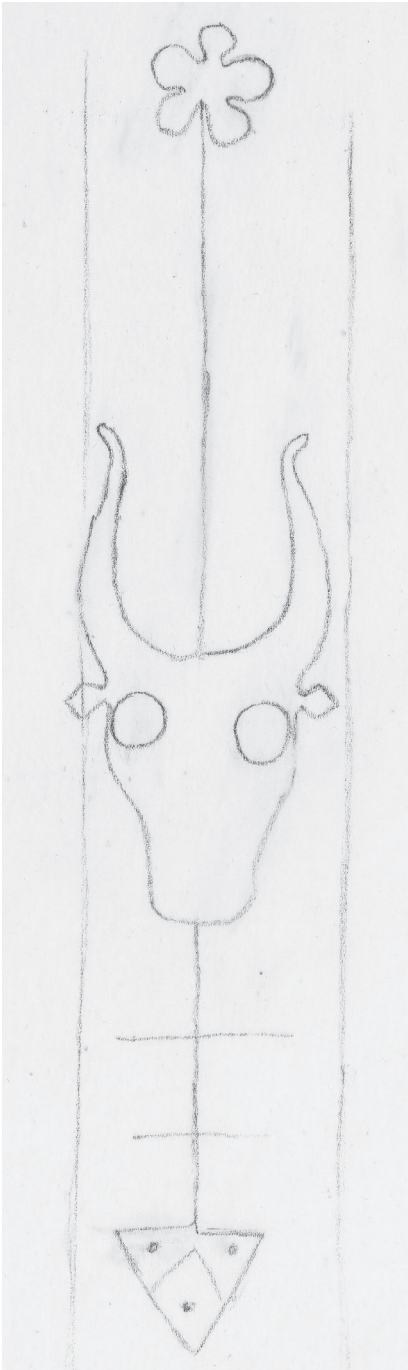
E

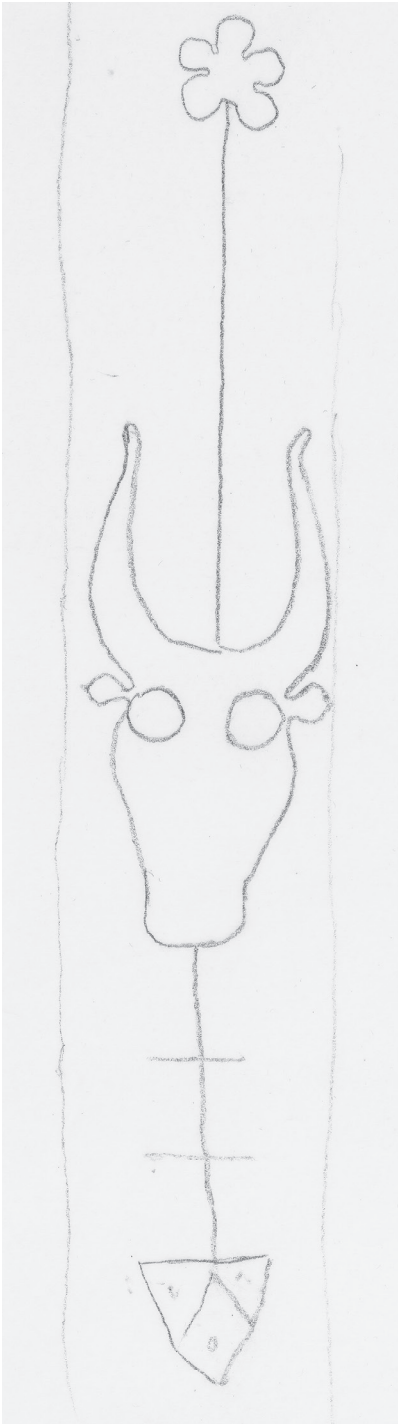
E₁

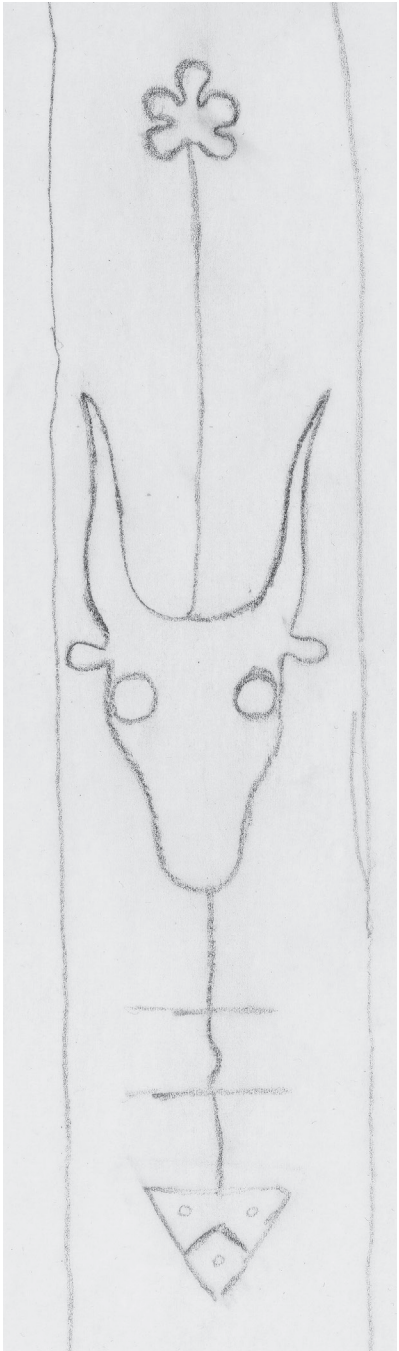
F

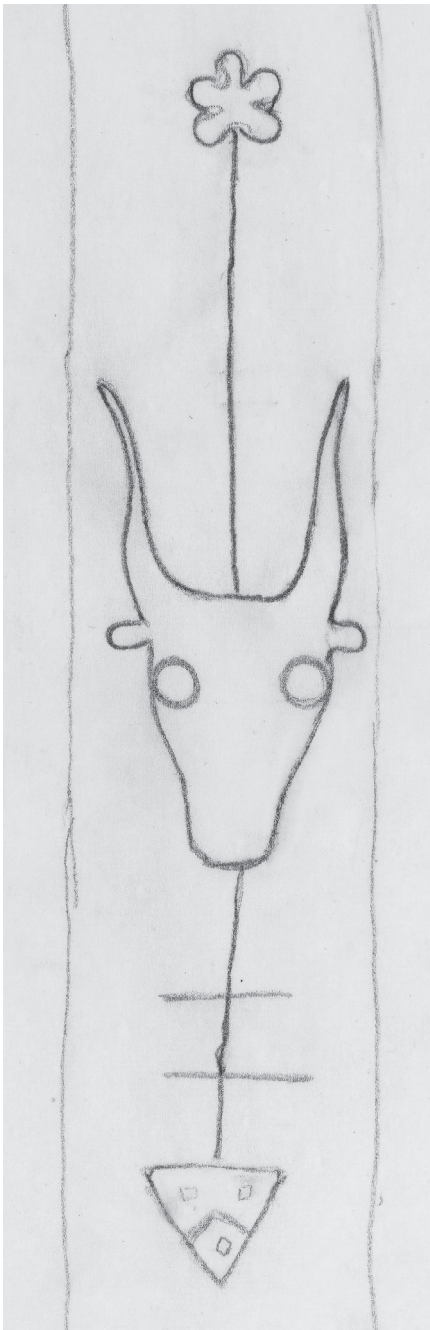
G

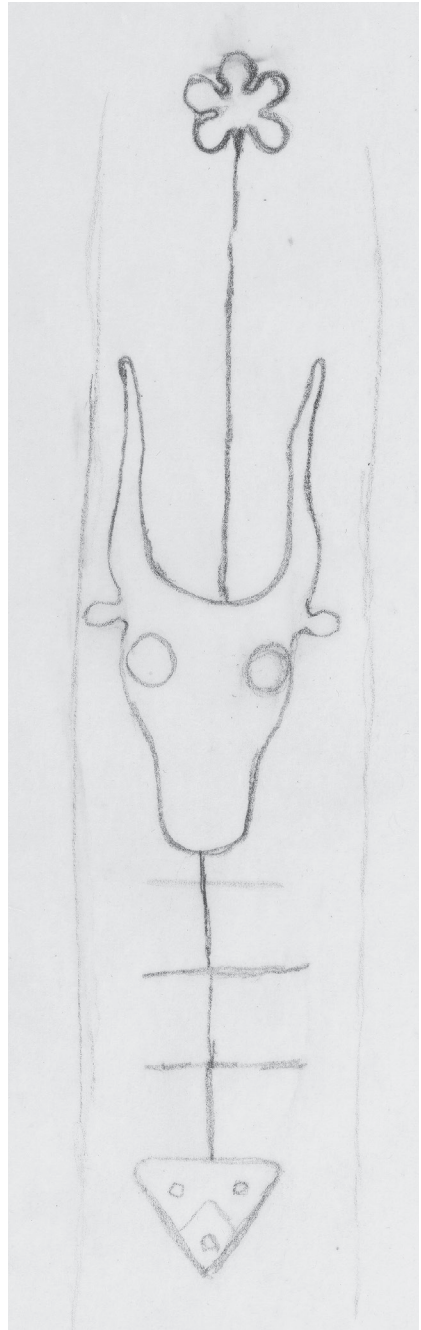
G₁

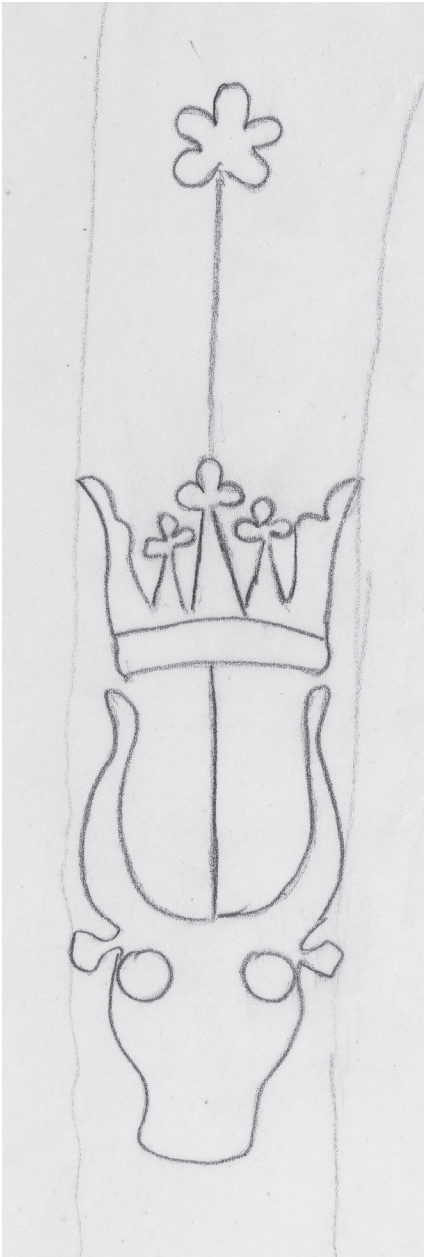
H

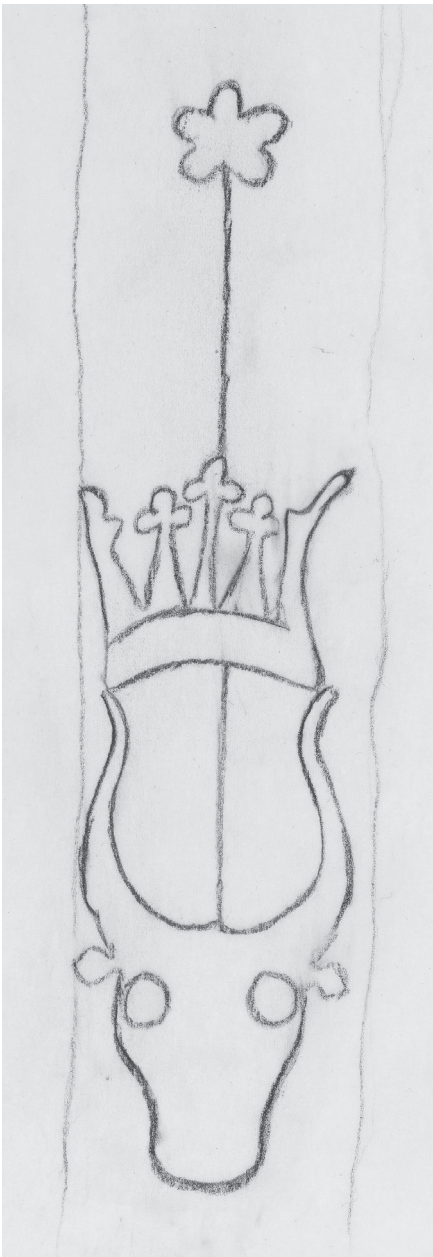
H₁

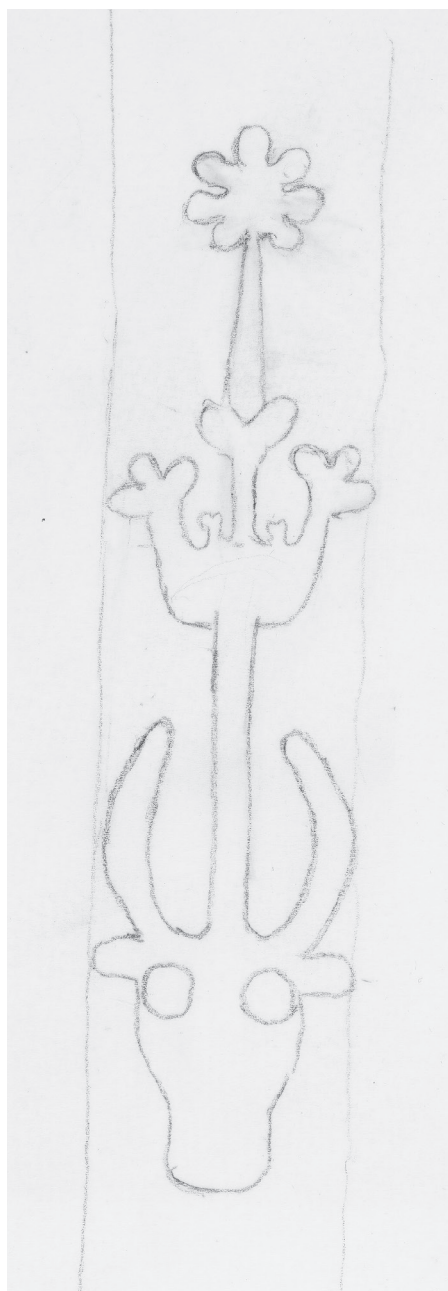
H₂

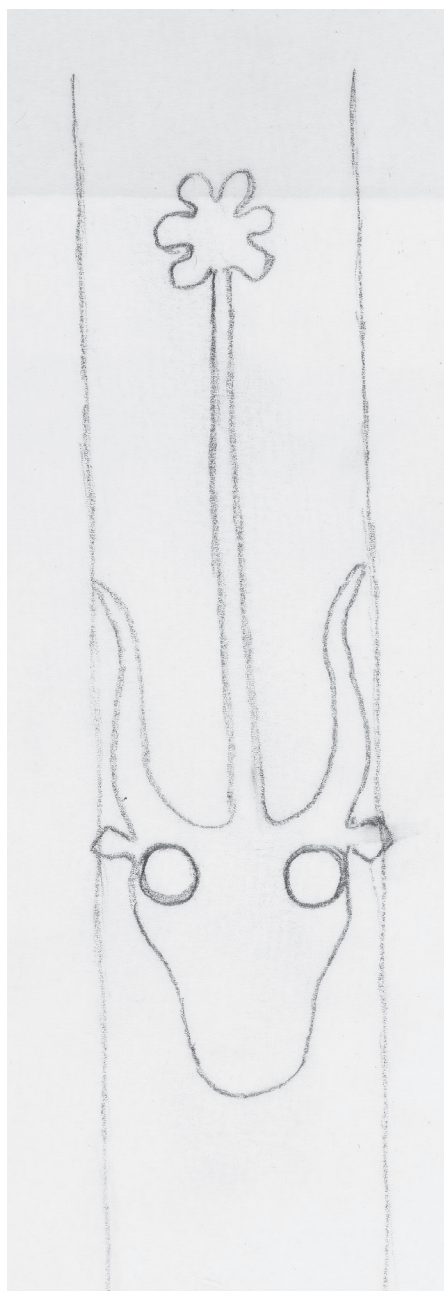
I

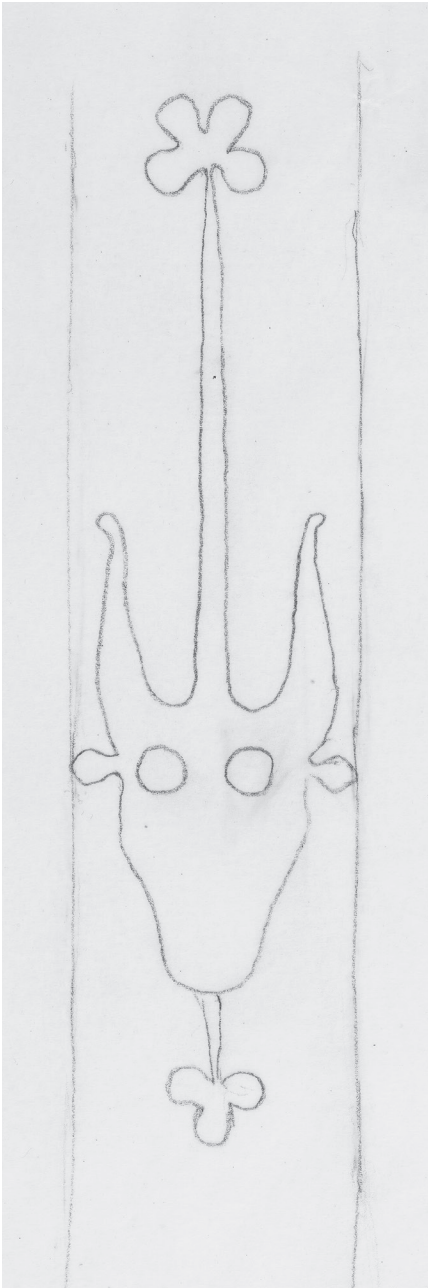
I₁

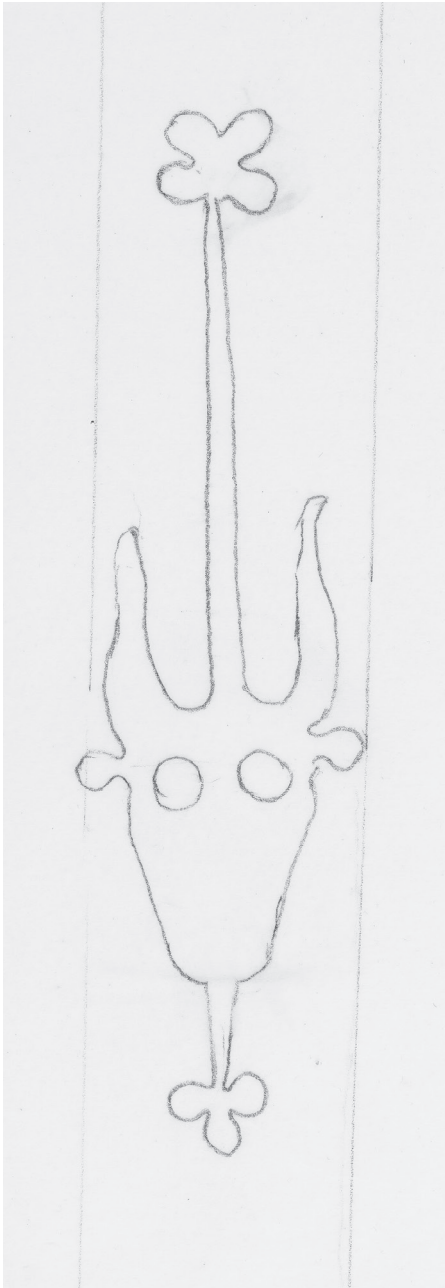
J

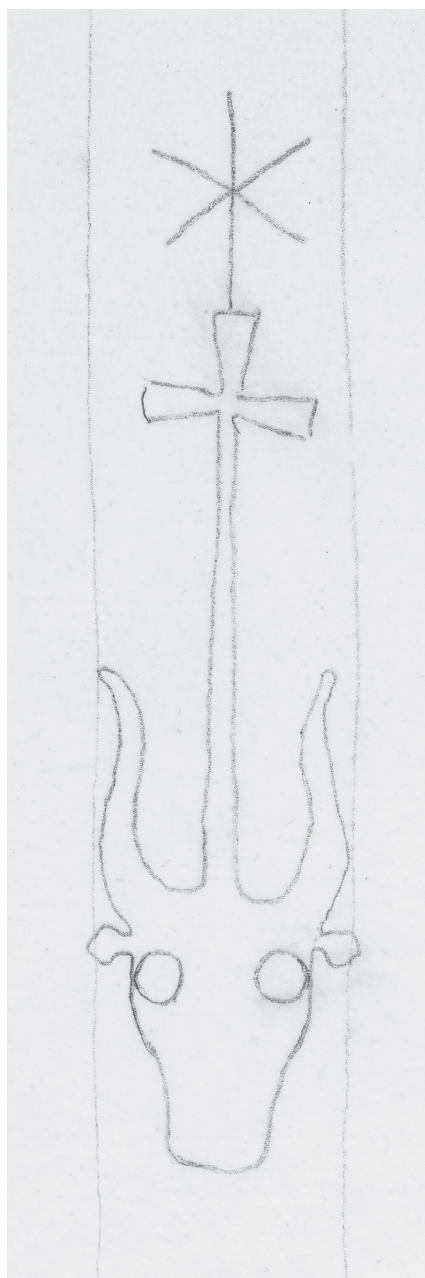
K

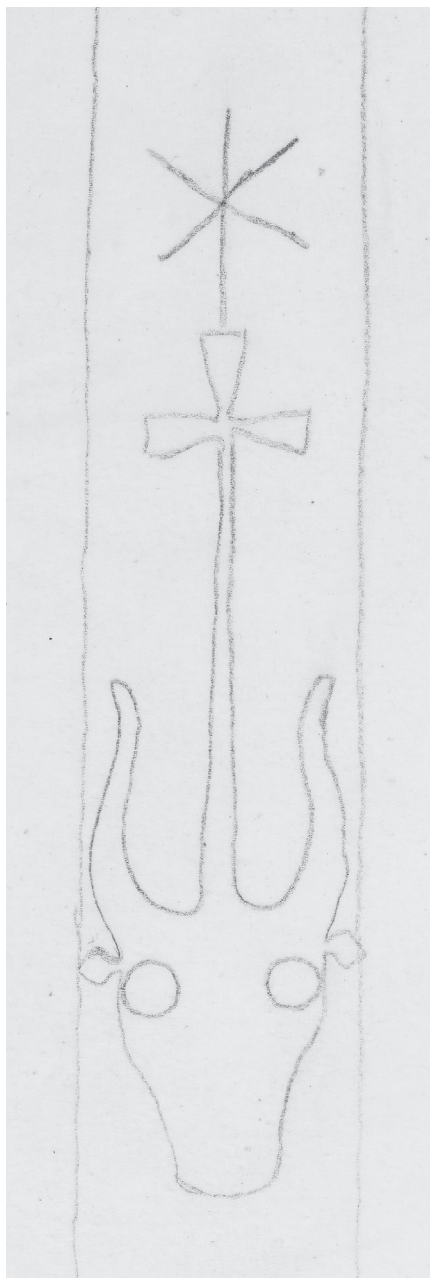
L

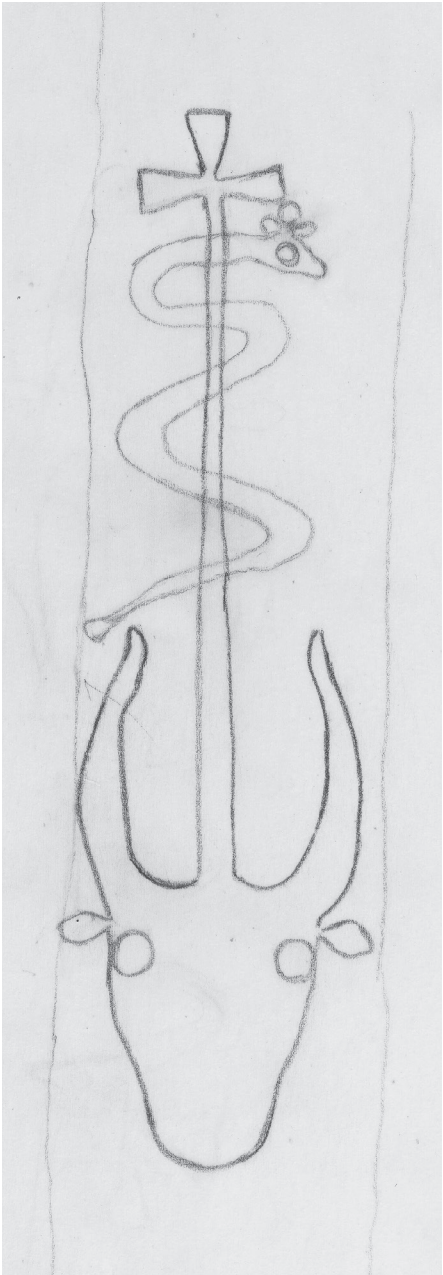

L₁

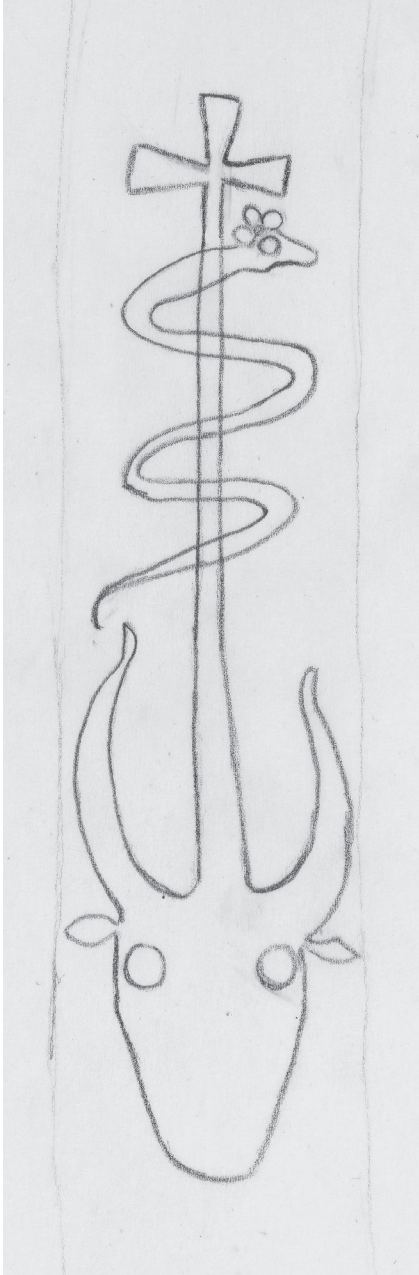

M

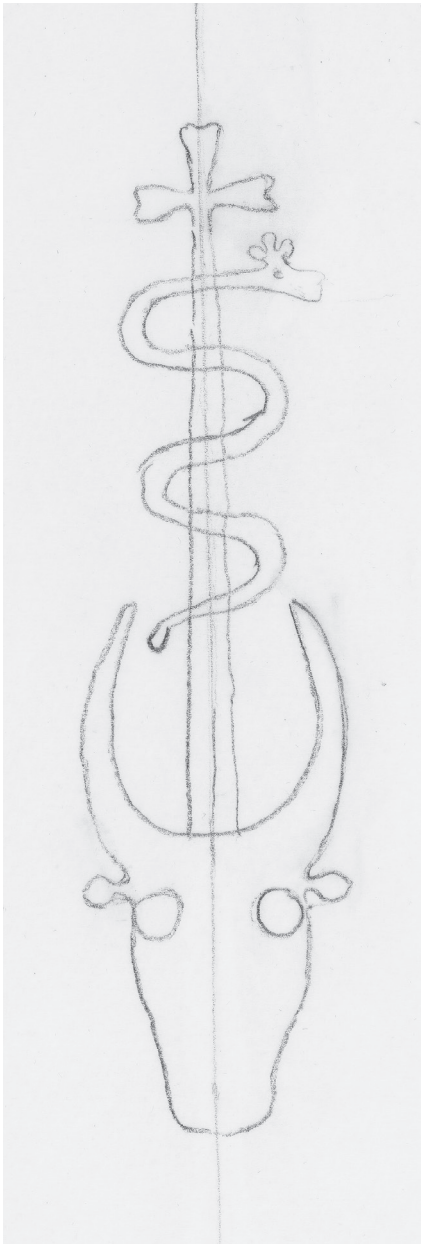
M₁

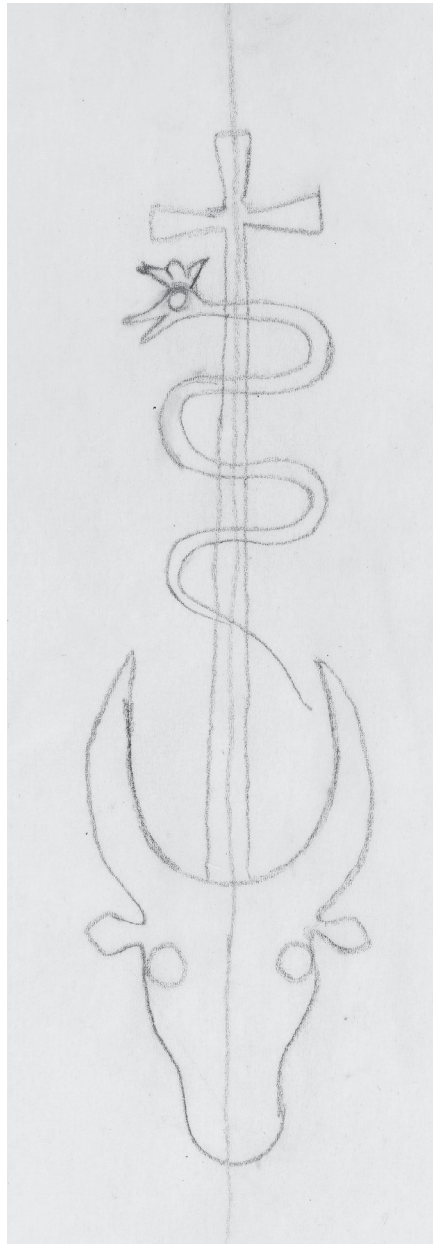
N

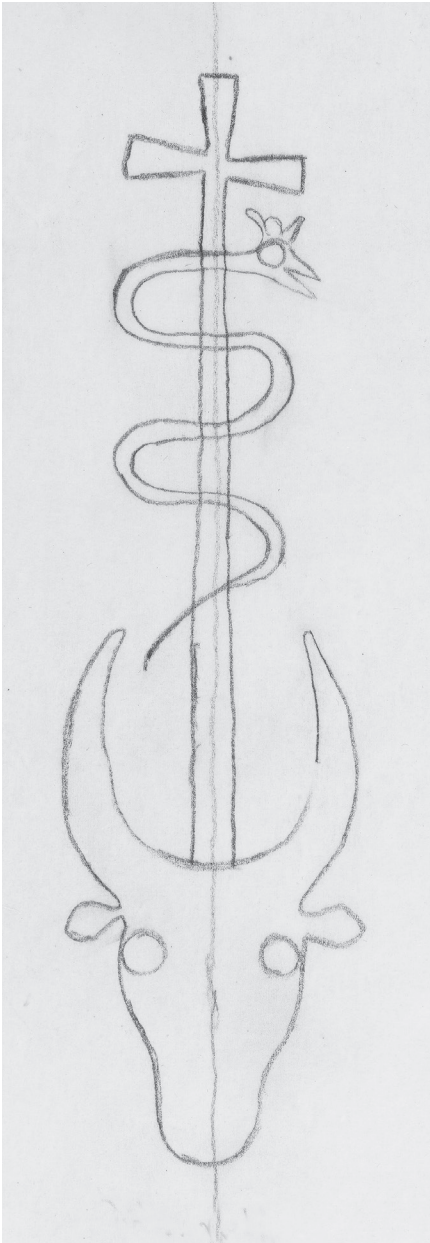
N₁

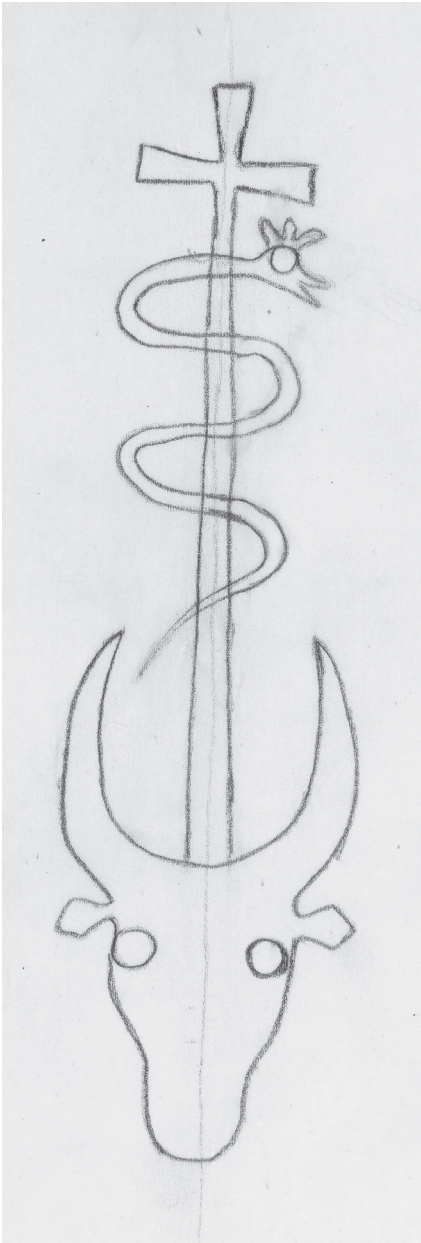
O

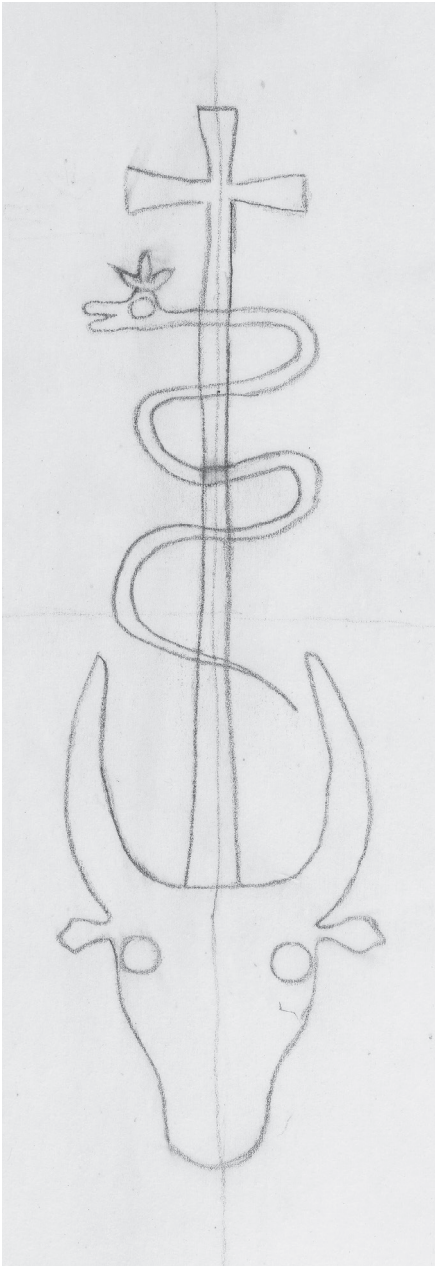
P

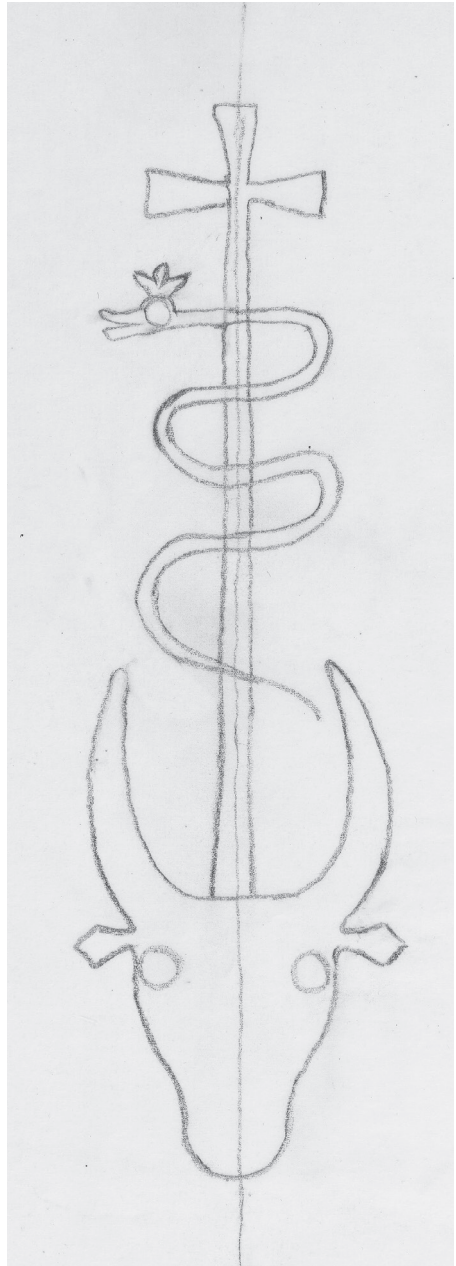
P₁

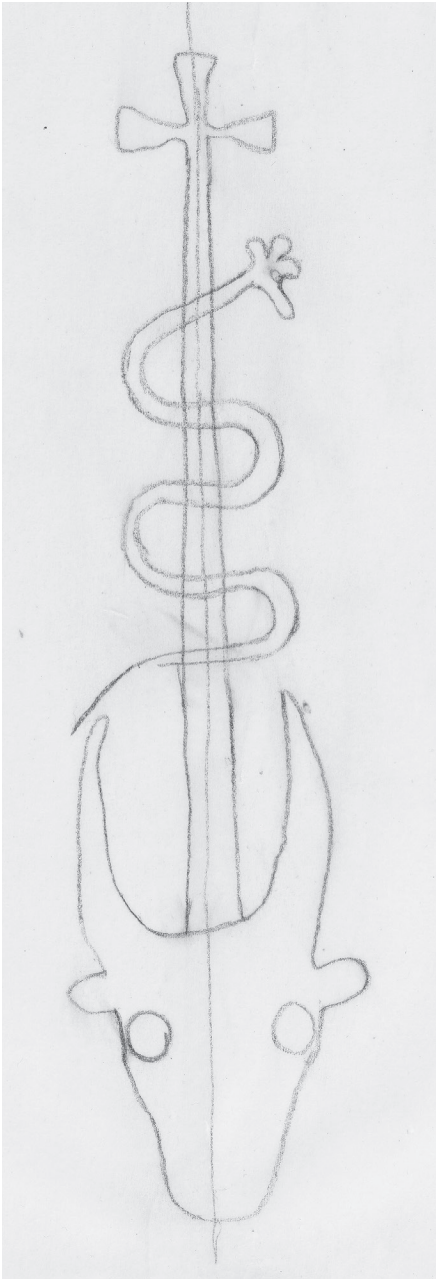
P₂

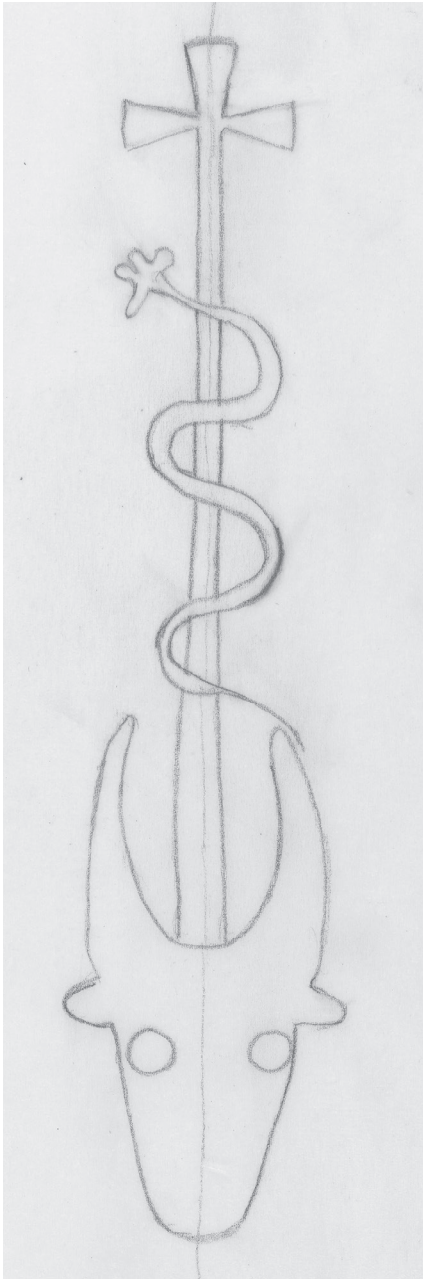
R

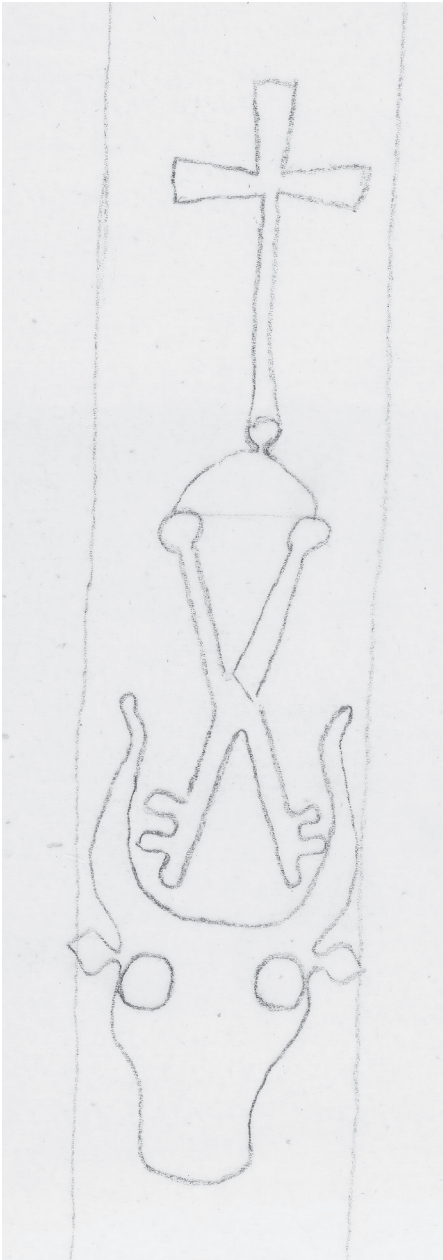
R₁

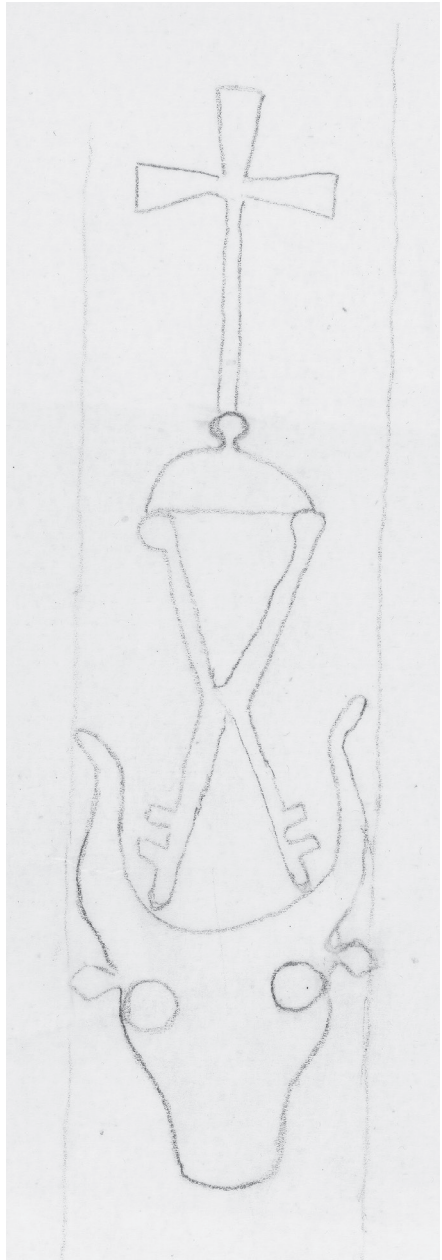
S

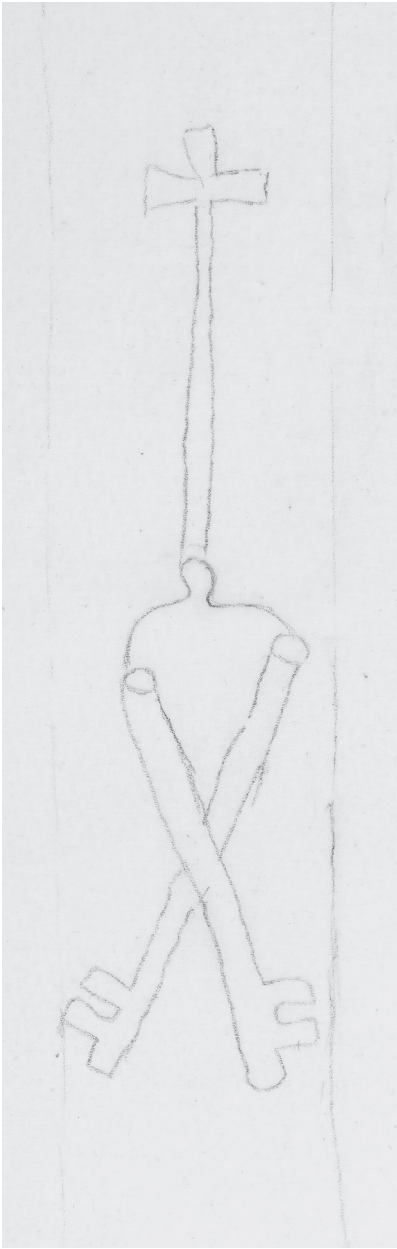
S₁

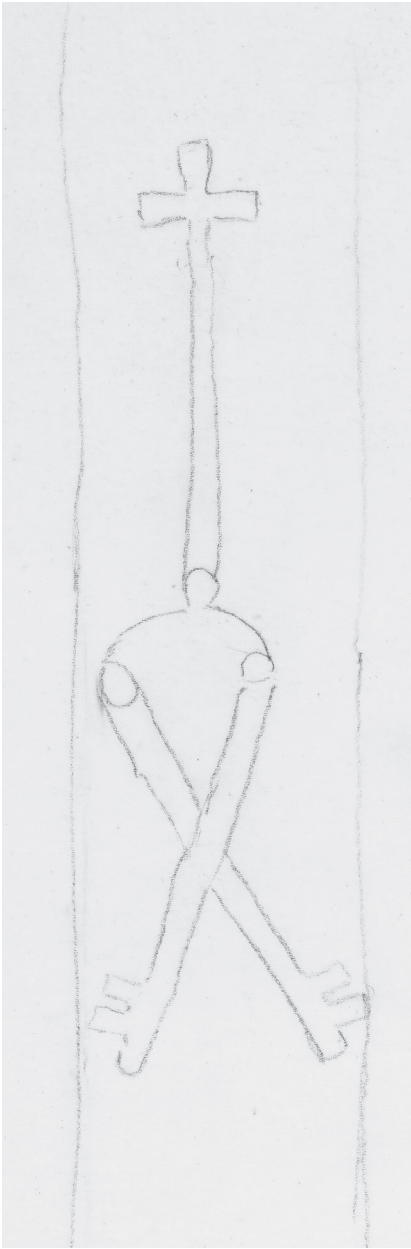
T

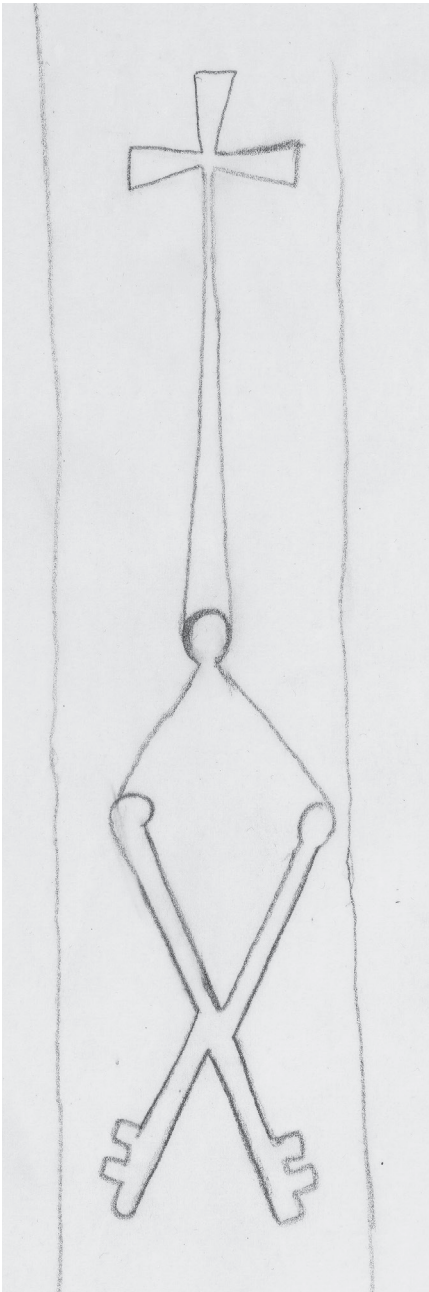
T₁

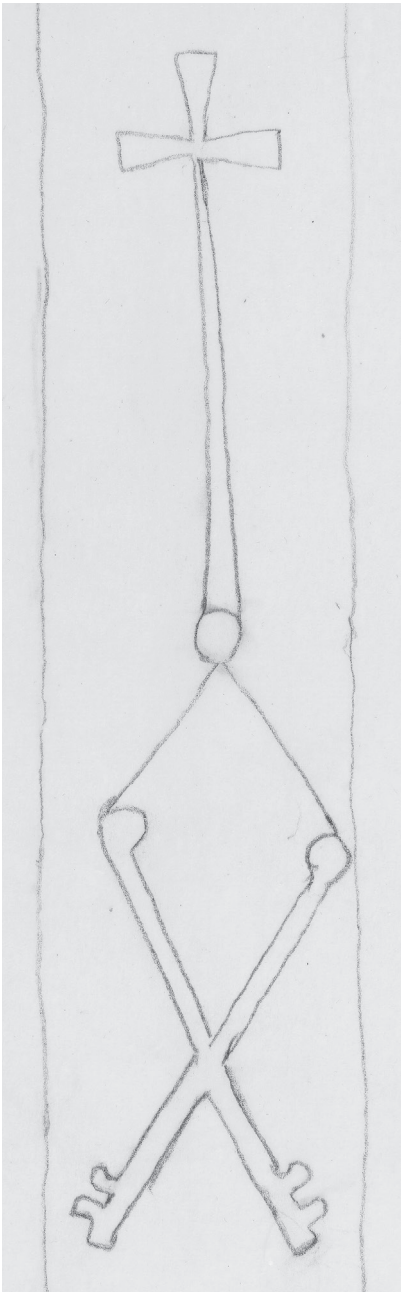
U

U₁

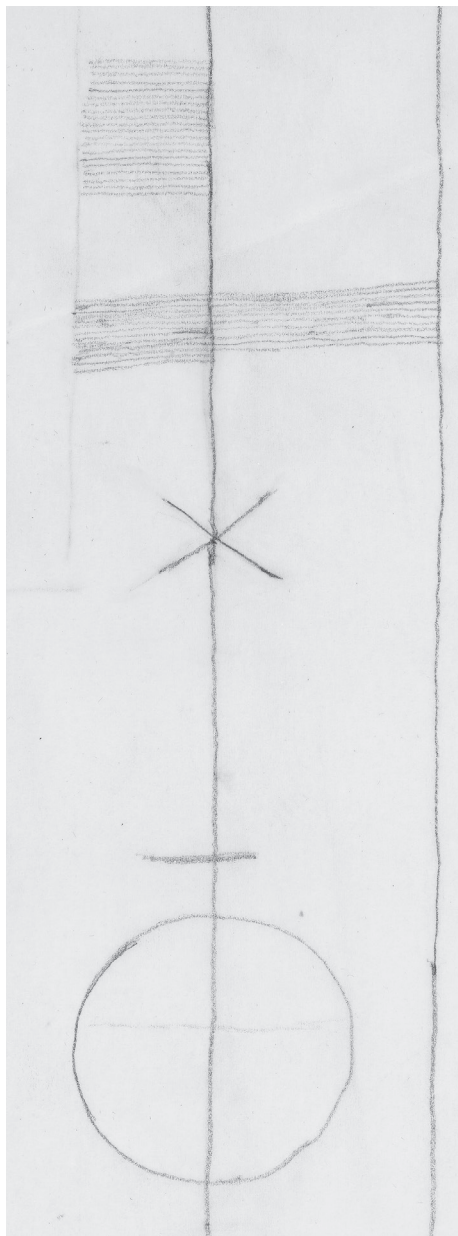

W

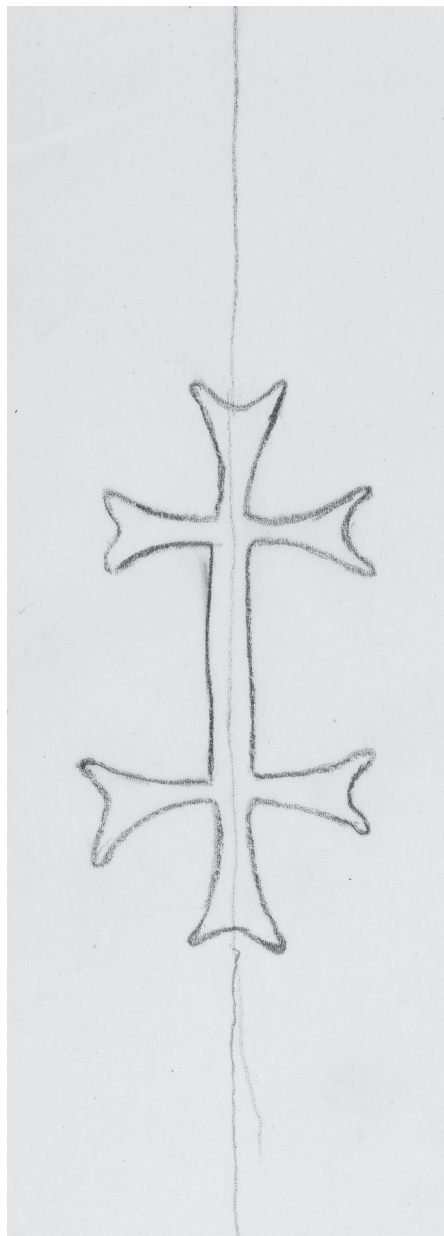

W₁

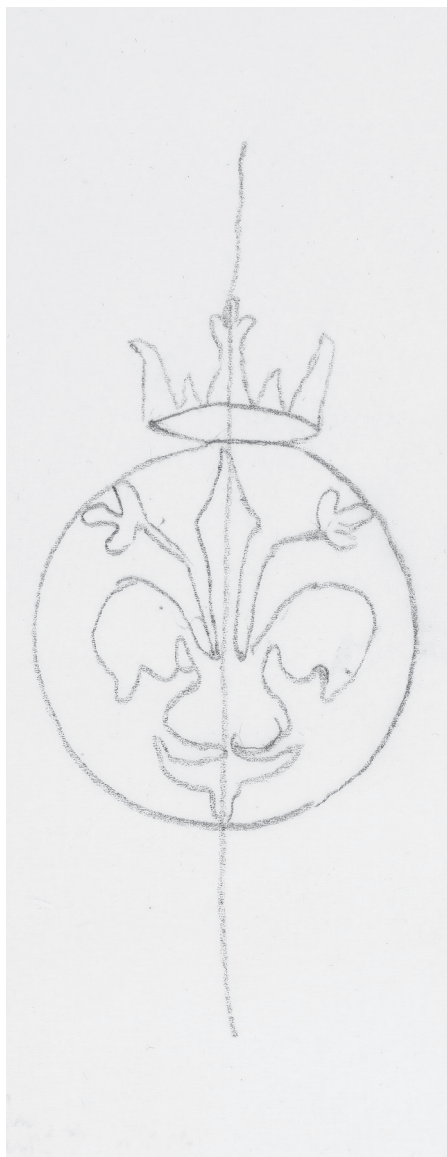
**Wizerunki znaków wodnych na wyklejkach i kartach dodanych w XVI–XVIII w.
do *Liber beneficiorum* podczas kolejnych opraw kodeksów Ms 194–197**

1

2

3

4a

